

THE PROBLEM WITH OLD PRUSSIAN PŪTON
AND OTHER FORMS OF 'DRINK'

WILLIAM R. SCHMALSTIEG
State College, Pennsylvania

Although I agree with Kortlandt's general principles of Old Prussian vowel raising and diphthongization and I believe that he has made a valuable and correct suggestion in intercalating the possible steps /ie/ and /uo/ in the raising of /ī/ to /ē/ and /ō/ to /ū/, there still remain, particularly in the rendition of the long diphthongs, substantial areas of disagreement, which I should like to discuss.

Kortlandt (2001: 60) presents a chronological schema for the diphthongizations (D) and monophthongizations (M):

(D1) *ī > ei, *ō > uo,

(D2) ū > ou, ē > ie,

(M1) uo > ū,

(M2) ie > ī, ei > ī.

I would agree with this except for the last step ei > ī, since I doubt that there was any passage of *ī > ei > ī. Tokens with ī merely show the retention of the original vowel, e.g., E *ainawīdai* 'like, as' beside E *ainaweydi*.

Kortlandt (1998: 124-125; 2001: 57) assumes the changes of *ōi > (I) [uoi] > (II) [ūi] > (E) [oui], as illustrated by (I) (2nd sg. imperative) *pugeitty* 'drink,' *pogeitty*, (II) *puieyti*, *puietti*, (E) *poieiti*, (noun) *poūis*. If the -i at the end of *ōi is at the boundary of the syllable before a vowel one might expect it to become -j-, as, e.g., in Lith. *lė-ti* 'to pour' < *lei-, evidence of which is found in the original 1st sg. pres. *lej-ū*, 3rd pres. *lėj-a* where the final -i of the old diphthong is rendered as -j- (Fraenkel 1955: 368). The present conjugations of

Lith. *gùiti* 'to chase' and *ùiti* 'to scold constantly; to chase' show 3rd pres. *gùja, ùja*. Another possibility is, of course, that the intervocalic *-u-* would become consonantal, cf., e.g., Lith. *avìs* 'sheep' < **o^uis*. The spelling *poùis* seems to preclude this possibility, but how are we to understand this word? Does it contain a triphthong? If so, as far as I can see, it would be highly unusual for Old Prussian. Mažiulis (1996: 335) suggests **p^oū(j)is* < (semb.) **pūjīs* and writes that the OP verb **pū-* (or **p^oū-* 'to drink') derives from the Baltic verb **pō-*. He reconstructs a 2nd pl. imperative **p^oujaiti*, 2nd sg. **p^oujais*.

Following Kuryłowicz (1952: 197-198; 1956: 286-289) who suggested that the sequence **ĒR* in tautosyllabic position was shortened to **ĒR* in Balto-Slavic (thereby giving the acute accent), I assume that an etymological Indo-European sequence **ōi* would have undergone shortening to **oi* in a closed syllable and then in Baltic become **ai*, but would have passed to **ōj* in an open syllable (and then to Lithuanian *uoj*). Forms such as Lith. *mēlti* 'to appear blue' (with a long vowel plus resonant in a closed syllable) are definitely secondary. If Old Prussian *sēr* 'heart' indeed has a two-mora syllable plus a resonant then it is surely an innovation. See also Schmalstieg (2001: passim).

The forms E *pūton* 'drink,' E *poūton, poūt, poutwei* (Trautmann 1910: 412) show the same orthographic variation as I *sunun* 'son' *nusun* 'our' II *sounon nouson* E *soūnon noūson* (Kortlandt 1998: 125; 2001: 57). It seems to me necessary to connect the root of *pūton*, etc. with *pugeitty*, etc. mentioned above. I see then a problem with the chronological sequence **ōi* > (I) [uoi] > (II) [ūi] > (E) [oui], in that the etymological **ō* somehow merges with the etymological **ū* which then passes to *ou*. As far as I can see this would be the only example of this change attested in Old Prussian. All of the other examples of orthographic *ou* or *au* denote either an original diphthong or the diphthongization of older **ū*. Typologically one would expect the passage of **ō* > *ū* and **ū* > *ou* to be taking place at

the same time and that the phonemic results would be kept separate. Thus, for example, in Slavic **au* > *ū* (cf. Lith. *taūr-as* 'auerochs,' Gk. *ταῦρος* 'bull' beside Slavic *tur-ъ* 'auerochs') at the same time that **ū* > *y* (cf. Lith. *būti* 'to be' beside Slavic *byti*). As a chain shift this could be visualized as (*ou* > *ū* > *y*), but the etymological **ou* does not jump ahead and is not represented by Slavic **y*, e.g., so we do not have, e.g., Slavic **tyr-ъ*. However, such a 'fast forward' development has been hypothesized for *pūton*.

Kortlandt (1998: 124-125; 2001: 57) also assumes the following changes: **ēi* > (I) [ēi] > (II), (E) [iei], (illustrated by (I) *palletan* 'shed,' (II) *praliten*, (III) *pralieiton*). Now I think that a fairly good argument could be made for assuming an etymological **ēi* in this verb on the basis of the cognate Lith. *līe-ti* 'to pour' (also discussed above) which shows acute intonation and has a possible preterit (in my view possibly original) *lējau* (Fraenkel 1955: 368). But still as far as I know there is no justification for a Lith. **lēi-ti* with a long diphthong in a closed syllable. In LKž VII (L-M^aELTI) I could find no words with the initial sequence **lēi*.

Furthermore Kortlandt suggests **ēn* > (I) [ēn] > (II), (E) [ien] (illustrated by (I) *penckts*, (II) *pyienkts*, (E) *piēnckts* 'fifth'). Except for the spellings *pyienkts* and *piēnckts* in this word I find no substantial evidence in other Indo-European languages to support an etymological long diphthong **ēn* in the word for 'fifth,' cf., e.g., Lith. *pēñktas* [not **pēñktas*] Gk. *πέμπτος*, Old Indic *pakthá-* < **p^uq^utho-* (with a zero-grade of the root [Thumb-Hauschild 1959: 160]). Latin *quīn(c)tus* gets its long vowel from position before *nc̄t* (Buck 1933: 94, 154). I would phonemicize the OP word as I did in (1974: 109) as /pénkt[a]/ assuming that the spellings with initial *pyi-* and *pi-* merely denote the palatalization of the preceding consonant and that the macron denoted position of stress, which would correspond to the Lithuanian circumflex.

An argument might be made for the late preservation of long diphthongs in Baltic from the commonly accepted laws of the

development of word-final diphthongs in several case endings. Traditionally the Lithuanian *-o stem dat. sg. ending *-ui* is derived from **-ōi* and the acc. sg. from **-ōns*. In his path-breaking article based on Labov's principles of language change Levin (1975: 148) writes about the vocalic chain-shifts in East Baltic: '...Modern Lithuanian *ie* and *uo* must have arisen from a Proto-Lithuanian **ē* and **ō* and therefore *ie* and *uo* cannot be Common East Baltic.'

If one were to assume then that the East Baltic *-o stem acc. pl. masc. ending arose from **-uons* < **-ōns*, then one would have to make the highly unlikely assumption that the derivation took place separately in Lithuanian and Latvian. I have proposed several possible solutions to this problem, either that the ending is a borrowing from the *-u stems (Schmalstieg 1966: 377) or that it results from a word-final passage of **-ons* > **-uns* > **-us* (Schmalstieg 1967: 53; 1968: 191). The definite form of the adjectival masculine accusative plural is analogical, viz. nom. pl. *ger-i* 'good' : *ger-ie-ji* :: *gerus* : *x* = *ger-uos-ius* (see Schmalstieg 1968: 190).

The comparison with Old Indic *devān* 'gods' (e.g., Stang 1966: 186) is also misleading. According to Thumb-Hauschild (1959: 36) it is unnecessary to presuppose an Indo-European **-ōns* for Old Indic *devān* since Old Indic *-āns* is evidently an analogical formation created after the model of the singular acc. *devām* (or *devān* in sandhi position before *t, d*) : nom. *devāḥ*.

The *-o stem acc. pl. ending **-ons* is well attested in other Indo-European languages, Cretan Gk. *λύκ-ovs* 'wolves,' Gothic *wulf-ans* and even Lat. *lup-ōs* with loss of the **-n* before *s* (Buck 1933: 150; Baldi 1999: 316) and Old Church Slavic *vlъk-y* < **-ūs* < **-uns* < **-ons*. One could even mention the Old Prussian acc. pl. *deiw-ans* 'gods.' Thus the posited East Baltic **-ōns* would be an anomaly from the Indo-European as well as the Baltic point of view.

Senn (1954: 178) wrote: "In der maskulinen Dativendung *-ui* (z. B. Dat. Sing. *výrui* von *výras* 'Mann'), die nur im Litauischen vorkommt und im Lettischen und Altpreussischen fehlt, haben wir

eine analog gebildete Kontrastform zur entsprechenden Femininendung *-ai* (die ursprünglich auch in der *-o*- Deklination als Dativendung diente) zu erblicken und keineswegs eine direkte Fortsetzung der uridg. Endung *-ōi* (gr. *-ω*)..." Mažiulis (1970:106-127) presents a detailed argument for not accepting the traditional explanation. Zinkevičius (1995: 61-63) objects that according to Vol. III of the *Lithuanian Linguistic Atlas* the distribution of the etymological *-o (= Baltic *-a*) stem dative singular endings *-ui*, *-u*, *-uo* shows that the area of the endings *-ui* and *-u* cross each other, i.e., there has been an intermixture. The ending *-ui* stretches over all of Lithuania from the southwest to the northeast, whereas *-u* stretches from south to north also throughout all of Lithuania. In the places where they cross both endings are used. From the data supplied in the commentary it seems that the earlier ending is *-u*, whereas the later ending is *-ui*, which is becoming more and more used under the influence of the standard language. According to Zinkevičius' it is then clear that the ending *-ui* was used in two non-contiguous areas and therefore must be considered more archaic than the other ending, since, in his view, it is not likely that the same innovation would appear in two non-contiguous areas. Zinkevičius concludes that this contradicts Mažiulis' hypothesis (1970: 112 and elsewhere) that *-ui* is of secondary origin deriving from *-u* plus the addition of *-i* on the basis of other datives.

In different dialects the same analogical structural forces may be at work, so I don't think that it really would be so remarkable for the same analogical change to take place separately in different speech areas. The history of language change is replete with examples where exactly this has happened. One can compare, for example, standard Latv. 1 sg. pres. *esmu* with Old Prussian *asmu* and Lith. dial. *esmù* (Zinkevičius 1966: 345). Would one want to assume that Latv. *esmu*, Old Prussian *asmu* and Lith. dial. *esmù* prove the existence of a Common Baltic **esmu* or **esmō*? It seems to me that there was a tendency to add the thematic ending to the

original athematic ending. (In kind of reversal of this the athematic ending has been added to the original thematic ending in Old Indic, cf., e.g., *bhar-ā-mi* 'I carry' there the *-ā-* represents etymological **-ō-*).

My conclusion is then that the quantitative distinction between short and long diphthongs was lost in Common Baltic and perhaps even in Common Balto-Slavic. The Indo-European distinction is possibly reflected, however, in the difference in intonations, viz. acute < long diphthong and circumflex < short diphthong.

References

- Baldi, Philip. 1999. *Foundations of Latin*, Trends in Linguistics, Studies and Monographs 117, Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Buck, Carl Darling. 1933. *Comparative grammar of Greek and Latin*, Chicago: Univ. of Chicago Press.
- Fraenkel, Ernst. 1955. *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Carl Winter; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Kortlandt, Frederik. 1998. The language of the Old Prussian catechisms, *Res Balticae* 4, 117-129.
- Kortlandt, Frederik. 2001. Diphthongization and monophthongization in Old Prussian, *Res Balticae* 7, 57-65.
- Kuryłowicz, J. 1952. *L'accentuation des langues indo-européennes*, Kraków: Polska Akademia umiejętności.
- Kuryłowicz, J. 1956. *L'apophonie en indo-européen*, Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Levin, Jules. 1975. Dynamic linguistics and Baltic historical phonology, *General Linguistics* 15, 144-158.
- LKŽ = *Lietuvių kalbos žodynas*, 1-20, Ed. by J. Balčikonis, J. Kruopas, K. Ulvydas, V. Vitkauskas. 1941-2002.
- Mažiulis, Vytautas. 1970. *Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai (Deklinacija)*. Vilnius: Mintis.

Mažiulis, Vytautas 1996. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*. 3. L-P. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Schmalstieg, William R. 1966. The East Baltic accusative plural, *Lingua*, 16, 377-382.

Schmalstieg, William R 1967. A note on certain Balto-Slavic accusatives, *Baltistica* 3(1), 47-55.

Schmalstieg, William R 1968. The development of Common East Baltic word-final *-an*, *Baltistica* 4(2).185-193.

Schmalstieg, William R. 2001. A note on some Old Prussian accusatives, *Linguistica Baltica* 9, 147-148.

Senn A. 1954. Die Beziehungen des Baltischen zum Slavischen und Germanischen. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 71, 162-188.

Stang, Christian. 1966. *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*, Oslo: Universitetsforlaget.

Thumb, Albert and Richard Hauschild. 1959. *Handbuch des Sanskrit. II. Teil: Formenlehre*, Heidelberg: Carl Winter.

Zinkevičius, Z. 1966. *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis.

Zinkevičius, Z. 1995. Lietuvių kalbos atlaso III tomui pasirodžius, *Res Balticae* 1, 61-66.

The problem with Old Prussian *pūton* and other forms of 'drink'

William R. Schmalstieg

Following Kuryłowicz the view is supported that Indo-European long diphthongs were shortened at a relatively early date in the history of the Baltic and Slavic languages, perhaps in Common Balto-Slavic. The possibility of a chronological sequence **ōi* > (I) [uoi] > (II) [ūi] > (E) [oui] as illustrated by (I) (2nd sg. imperative) *pugeitty* 'drink,' *pogeitty*, (II) *puieyti*, *puietti*, (E) *poieiti*, (noun) *poūis* is disputed. It is suggested that the sequence **ōi* would have undergone shortening to **oi* in a closed syllable and then in Baltic become **ai*, whereas it would have passed to **ōj* in an open syllable

(and then to Lithuanian *uoj*). Therefore another explanation must be sought for the various orthographic renditions of the OP word for 'drink.'

**21ST INTERNATIONAL
BALTIC CONFERENCE
on the HISTORY of SCIENCE**

Riga, 13–15 October, 2003

PROGRAMME

**21. STARPTAUTISKĀ
BALTIJAS
ZINĀTŅU VĒSTURES
KONFERENCE**

Rīga, 2003. gada 13.–15. oktobris

PROGRAMMA

BŪDVARDŽIAI SU PRIESAGA *-ing-* PRŪSŲ KALBOJE

AUDRONĖ KAUKIENĖ
Klaipėdos Universitetas

Būdvardžių priesaga *-ing-* bendra visoms baltų kalboms. Visose baltų kalbose ši priesaga gana dari, panaši jos darybinė reikšmė (ypatybės gausumas, būdinga ypatybė), pvz., lie. *laimingas*, la. *laimīgs*. Lingvistinėje literatūroje šios priesagos laikomos atitikmenimis (plg. Endzelīns DI 65). Tačiau šios priesagos *-ing-* vedinių struktūra ir daryba atskirose kalbose turi ir nemaža skirtumų. Šiame straipsnyje siekiama aptarti svarbiausias tokių būdvardžių darybos, struktūros ir vartosenos problemas, dėl kurių lingvistinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės.

1. D a r y b a

Aptariant darybos klausimus, svarbu abi darybos kryptys — iš ko žodis padarytas (kilmė) ir kas iš jo padaroma (valentingumas). Abiem atvejais yra gana reikšmingų nagrinėjamųjų būdvardžių darybos skirtumų visose trijose baltų kalbose.

1.1. Kilmė. Būdvardžiai su priesaga *-ing-* gali būti ir denominatyvai, ir deverbatyvai. Rytų baltų kalbose dažniausiai jie padaromi iš daiktavardžių, retesni būdvardiniai, dar retesni veiksmazodiniai vediniai. Prūsų kalboje ne visada lengva nustatyti kilmę — dažnai nežinomas (tik spėjamas) pamatinis žodis, galimas dvejetainis pamatavimas. Todėl to ar kito žodžio darybinės interpretacijos daugeliu atvejų skiriasi. Kadangi pastabos apie darybą daugiausia pateikiamos etimologiniuose darbuose, kuriuose visas dėmesys sutelktas etimologijos dalykams, o tos pačios struktūros žodžiai yra atsidūrę toli nuo vienas kito, kartais net ir to paties autoriaus vertinimams trūksta vieno pagrindo. Be to, darybinės pastabos ne visada būna pateikiamos: J. Endzelynas tik nurodo

artimiausią giminaitį, V. Toporovas daugiausia dėmesio skiria struktūrai, apie darybą gana retai teužsimena. Plačiausiai darybos klausimai aptariami V. Mažiulio etimologiniame žodyne (PKEŽ), todėl ten pateikta nuomone šiame darbe daugiausia ir bus remiamasi. Sudėjus visus PKEŽ išblaškytus pavyzdžius į vieną vietą, paaiškėja kai kurie dėsniumai, leidžiantys vienaip ar kitaip spręsti naują interpretaciją. Vienos struktūros ir darybos žodžius aptariant drauge išvados darosi patikimesnės.

Šiame straipsnyje skyrium analizuojami vediniai iš daiktavardžių, būdvardžių ir veiksmažodžių. Tiesa, ne visada paprasta nustatyti, iš ko žodis yra padarytas. Pavyzdžiai ir galimos rekonstrukcijos pateikiami lentelėse, iš kurių matyti visi turimi ir būtini analizei duomenys: nurodomi pamatinis žodis (ar žodžiai), visi galimi priesagos variantai. Darybinę analizę paremia ir papildo vediniai iš nagrinėjamųjų būdvardžių su priesaga *-isk-*, turintys sudėtinę priesagą *-ing-isk-* (sugretinimui praverčia ir vien tik priesagos *-isk-* vediniai).

1.1.1. Daryba iš d a i k t a v a r d ž i ū — būdingiausias darybos būdas rytų baltų kalbose, plg. lie. *pieningas*, *protingas*, la. *pienīgs*, *pratīgs* ir kt. [žr. DLKG 197, Endzelīns DI IV (1) 410]. P. Skardžius ŽD 106-121 daiktavardinę darybą laiko ne tik pagrindine, bet ir pirmine.

Prūsų kalboje aiškios daiktavardinės kilmės vedinių palyginti nedaug. Pagal darybos patikimumą jie yra nevienodi. Patikimiausi tie pavyzdžiai, greta kurių yra paliudytas pamatinis daiktavardis, pvz., *nigīdingas* 'negėdingas' (: *gīdan* 'gėda'), *ginnewings* 'draugiškas' (: *ginnis* 'draugai'). Kitų žodžių daryba nėra tokia aiški. Sakysim, vertiniai *ainaseilingi*, *lāngiseilingins* gali būti darybiškai aiškinami dvejopai: a) kaip dūriniai, kurių antroji dalis yra desubstantyvas su priesaga *-ing-*: *aina-*, *lāngi-* + **seiling-* 'jautrus' (taip V. Mažiulis PKEŽ I 52 interpretuoja *ainaseilingi*); b) kaip priesagos *-ing-* vediniai iš sudurtinių būdvardžių (ar daiktavardžių) **ainaseil-* 'vienišas, vienišuoelis', **lāngiseil-* 'lengvamanis'

(taip V. Mažiulis PKEŽ III 10 aiškina atsiradus *lāngiseilingins*). Dar sąlygiškesnė darybos analizė, kai pamatinis žodis tik rekonstruojamas, pvz., daugelis tyrinėtojų *labattingins* 'puikuolius' kildina iš pr. **lab-at-ā* 'išdidumas' < 'turtigumas' (dėl darybos plg. lie. *sveikata*, pr. *gywato*), žr. Mažiulis PKEŽ III 10 ir lit.

Pirmojoje lentelėje pateikti tie pavyzdžiai, kurių daiktavardinė kilmė yra įtikimiausia. Kai gali būti keli pamatiniai žodžiai, visuo met kyla klausimas dėl pamatavimo tikrumo. Dažniausiai greta pamatinio daiktavardžio yra galimas ir veiksmažodis (lentelė Nr. 2). Deverbatyvinė kilmė mažiausiai įtikima tuomet, kai potencialus pamatinis veiksmažodis nėra užfiksuotas prūsų kalbos paminkluose, o žinomas tik iš kitų baltų kalbų. Dar sunkiau spręsti apie darybą, kai prūsų kalboje yra užfiksuoti ir daiktavardis, ir veiksmažodis, kurie lygiai gali būti laikomi pamatiniais žodžiais (lentelė Nr. 3). Kartais pamatinio žodžiu gali būti laikomas ir (rekonstruotas) būdvardis. Pavyzdžiui, V. Mažiulis **glandewing-* (*glandewingei* 'paguostai, nuramintai; ramiai, drąsiai') ir **kwaiting-* (*niquaitings* 'nepatenkintas') laiko denominatyvais (pirmąjį kildina iš *glands* 'paguoda' ar **glanda-* 'paguostas, nuramintas', o antrąjį — iš *quāits* 'noras, valia' žr. PKEŽ I 377-378, III 189), tačiau juos lygiai taip pat (o gal net įtikimiau?) galima kildinti iš veiksmažodžių *glandint* 'guosti, raminti' ir **kwaiti-t(wei)* 'norėti'.

1.1.2. Daryba iš b ū d v a r d ž i ū rytų baltų kalboms nėra būdinga. Lietuvių kalboje tokie dariniai dažnesni pietvakarių (paprūsės) tarmėse: *dosningas*, *klusningas*, vienas kitas atėjęs ir į bendrinę kalbą, pvz. *žavingas*. Kai kurie deadjektyvai kaip būdingi epitetai neretai pasitaiko liaudies dainose — *graudingas*, *meilingas* ir pan. Tokie dariniai nėra itin dažni ir latvių kalboje, pvz., *laipnīgs*, *veselīgs* ir pan.

Prūsų kalboje būdvardžiai su priesaga *-ing-* gana dažnai padaromi iš kitų įvairios struktūros būdvardžių. Neretai tokie pamatiniai būdvardžiai (ar jų tolimesni vediniai) prūsų kalbos paminkluose užfiksuoti, ir daryba nekelia abejonių, pvz.: *naunīngs*

'naujatikis, naujokas' (: *nauns* 'naujas'), *powirpingin* 'laisvą' (: *powirps* 'laisvas'), *poklusmingi*, *poklusmīngi* 'paklusnūs, paklusnios (paklusniai?)' (: *poklusman* 'paklusniai'). Sunkiau kalbėti apie darybą, kai tokie būdvardžiai tik rekonstruojami. Kai kurie prūsistai gana dažnai išvelgia būdvardį kaip tarpinę grandį daryboje iš veiksmažodžių. Sakysim, V. Mažiulis, kalbėdamas apie rekonstruojamo būdvardžio **prawer-ing-* 'reikalingas, pravartus' darybą, kildina jį iš veiksmažodžio, tačiau numato ir tarpinio *u*-kamienio būdvardžio **praveru-* galimybę (PKEŽ III 355). Gana dažnai panašiu būdu rekonstruojami būdvardžiai su priesagomis *-ewa-*, *-awa-* ar *-īwa-* (plačiau žr. 2.1.). Kai tokie būdvardžiai sunkiai įrodomi, nagrinėjami žodžiai deadjektyvais nelaikomi ir šiame skyrelyje neaptariami, ieškant jiems kitokio darybos aiškinimo.

Kartais greta pamatinio būdvardžio yra (ar gali būti rekonstruojamas) ir veiksmažodis. Tokiais atvejais denominatyvinė žodžio kilmė gali būti ir ginčijama. Deadjektyvais laikomi pavyzdžiai ir jų giminaičiai surašyti lentelėje Nr. 4.

1.1.3. Būdvardžiai su priesaga *-ing-* iš *v e i k s m a ž o d ž i ų* rytų baltų kalbose padaromi gana retai, tačiau tokių deverbatyvų yra, jų pavyzdžių pateikiama įvairių autorių darbuose: lie. *baringas*, *išgainingas*¹, *numaldingas*, *numaningas*, *supratingas*, *prideringas*, latvių *atturīgs*, *atbildīgs*. Kartais net galima nurodyti bendrų rytų

¹ Senuosiuose raštuose, ypač parašytuose ML tarmių pagrindu, gana dažnas vedinys *išganytingas*, reiškiantis tą patį, ką ir *išgainingas*. Pagal struktūrą ją būtų galima sieti su neveikiamuoju dalyviu *išganytas*, tačiau vedinys pasyvinės reikšmės neturi. Todėl jis galėtų būti laikomas padarytu tiesiai iš veiksmažodžio, išlaikant jo bendraties priesagą, žr. dar 2.1.1. Daryba iš dalyvių lietuvių kalbai nėra būdinga. Tokie būdvardžiai kaip *lemtingas*, *skirtingas*, *sudėtingas* (DLKG 198 jie laikomi vediniais iš dalyvių) neturi aiškaus semantinio ryšio su atitinkamais dalyviais, kai kurie gali būti kildinami ir iš daiktavardžių.

baltams vedinių: lie. *klausingas* 'kas gerai girdi, paklusnus' = la. *klausīgs*.

Prūsų kalboje tokių vedinių būta nemažai. Jie galėjo būti padaromi iš įvairių struktūrų veiksmažodžių — ir iš šakninių, ir iš priesaginių ar priešdėlinių. Literatūroje daugelis šiame skyrelyje pateikiamų vedinių taip pat laikomi deverbatyvais. Tiesa, kartais nėra visai aišku, iš kokio veiksmažodžio padarytas analizuojamasis būdvardis. Pavyzdžiui, būdvardžio *grēnsings* 'kandus' ir jo pamatinio veiksmažodžio šaknį galima skaityti ir rekonstruoti įvairiai: **grenz-* (: lie. *grėžti*, la. *griezt*), **grjāuz-* (: lie. *gr(i)āužti*) ar **greiz-* (lie. *griežti*, la. *griezt*, *grāizīt*), plg. Schmalstieg OPG 91 ir lit. Dar neaiškesnė *nirigewings* 'nevaidingas' kilmė. Jis rekonstruojamas gana įvairiai — šaknies gale galima atstatyti įvairius priebalsius: *g* (: lo. *rixa* 'ginčas, barnis', *ringor* 'plačiai išsižioti, dantis rodyti' Trautmann Apr. Spr. 415, lie. *rygāuti* 'šūkauti, raliuoti', Mažiulis PKP II 322), *k* (lie. *rėkti*, *rykāuti* Trautmann Apr. Spr. 415, Mažiulis PKEŽ III 189-190) ar *j* (*riētis*, la. *rējīgs* 'vaidingas' Būga Aist. St. 104).

1.1.3.1. Apie trečdalį deverbatyvų padaromi iš šakninių veiksmažodžių (dažniausiai iš priešdėlinių formų), žr. lentelę Nr. 5.

1.1.3.2. Didžioji deverbatyvų dalis padaryti iš priesaginių veiksmažodžių. Dauguma jų yra vediniai iš veiksmažodžių su kintamąja priesaga *-i-* / *-ē-* / *-ā-* (lentelė Nr. 6), kiti — iš vedinių su kitomis priesagomis (lentelės Nr. 7 ir 8) ar iš priesaginių skolinių (lentelė Nr. 9; sprendžiant iš vedinių struktūros, greičiausiai priesaginis buvo ir germanizmas, padarytas iš vok. *retten* 'vaduoti'). Kai kurie iš čia pateikiamų žodžių turi ir giminiškų vardažodžių, tačiau vargu ar kuri iš jų galima laikyti pamatiniu žodžiu.

1.2. **Valentingumas.** Būdvardžių su priesaga *-ing-* valentingumas baltų kalbose kiek skiriasi. Lietuvių ir latvių kalbose iš būdvardžių su priesaga *-ing-* gali būti padaromi

prieveiksmiai su formantu lie. *-ai* = la. *-i* ar abstrakčios reikšmės daiktavardžiai su priesaga lie. *-um-as*, la. *-ums*.

Prūsų kalboje iš nagrinėjamųjų būdvardžių taip pat gali būti padaromi prieveiksmiai su formantu *-ei* ar *-i*, pvz. *glandewingei* 'paguodžiančiai', *garrewingi* 'karštai', tačiau būdvardiniai abstraktai formuojami kiek kitaip. Prie būdvardžio su priesaga *-ing-* dar gali prisijungti priesaga *-isk-* (pvz., *niteisīngiskan* 'nugarbinga', *drūktawīngiskan ligan* 'griežta teisma'), o sudaiktavardėjusios moteriškosios giminės formos virsti abstrakčios reikšmės daiktavardžiais (*labbisku* 'gerumas'). Iš būdvardžių su sudėtine priesaga *-ing-isk-*² savo ruožtu gali būti padaromi prieveiksmiai (su formantais *-ai*, *-u*, *-an*, pvz., *etnīwingiskai*, *etnīwingisku* 'maloningai', *kīsmīngiskai* 'laikinai', *ginnewīngiskan* 'draugiškai') ar daiktavardiniai abstraktai (*bhe wertīngiskan* 'be vertingumo'). Kai pamatinis būdvardis su priesaga *-ing-* nėra paliudytas, tokie vediniai leidžia jį rekonstruoti (pvz., *kaltzīwingiskai* 'skambiai' < **kaltzīwingisks* < **kaltzīwings* 'skambus'). Tokios rekonstrukcijos labai padidina galimų analizuoti pavyzdžių kiekį.

2. Struktūra.

Morfeminės sandaros požiūriu baltiški būdvardžiai su priesaga *-ing-* yra gana panašūs. Ji priklauso nuo pamatinio žodžio sandaros: vediniai prieš priesagą *-ing-* dar gali turėti kokią kitą priesagą, būti priešdėliniai ar net sudurtiniai (tiesa, tokie dūriniai labai reti, o beveik visi prūsiškieji dūriniai laikytini vertiniais), pvz., pr. **pa-klus-m-ing-* 'paklusnus' iš **pa-klus-m-* 't.p.'.

Kita vertus, yra ir reikšmingų struktūrinių skirtumų, kurie pirmiausia susiję su priesagos forma ir kirčiavimu.

2 Tokios sudėtinės priesagos rytų baltų kalbose nėra, tačiau latvių kalboje priesagos *-isk-* ir *-ing-* kartais gali jungtis, tik kita tvarka, sudarydamos junginį *-iskīgs*, pvz., *seviškīgs* 'ypatingas'.

2.1. Priesagos forma. Lietuvių ir latvių kalbose priesaga *-ing-* teturi vieną variantą. Prūsų kalboje ji gali būti išplėsta — *-ew-ing-*, *-aw-ing-*, *-īw-ing-*. Tai, regis, nėra susiję su semantika, nes neretai prie tos pačios šaknies be pastebimo reikšmės skirtumo gali jungtis skirtingos formos priesaga, plg. *wertīngs* ir *wertīwings* 'vertingas', *teisīngi* 'garbingai' ir *niteisīwīngins* 'nugarbingus'.

Variantų *-ew-ing-*, *-aw-ing-*, *-īw-ing-* interpretacija gali būti įvairi.

V. Toporovas atkreipia dėmesį į 'dvigubą priesagą' (двойной суффикс) ir lygina su rusų tarmių priesagomis, pvz., *engraudīwings* gretina su rusų tarmių *грудивый, грудливый, грус(т)ливый*, o *garrewingi* 'karštai' — su *жеравый* 'горящий, раскаленный', жаровой, žr. PJ 45(?), PJ 166.

V. Toporovui linkęs pritarti ir V. Mažiulis. Pavyzdžiui, vedinyje *garrewingi* rekonstruojama priesaga *-av-* jis lygina su s.sl. *istovъ*, la. *vaskavs* II 328. Todėl gana dažnai vediniams su sudėtinėmis priesagomis ieškoma tos pačios reikšmės pamatinio žodžio (paprastai būdvardžio) su priesagomis *-ew-*, *-aw-* ar *-īw-*, pvz.: **drūktawīng-* (*drūktawīngiskan* 'griežta) — kildinama iš **drūktava-*³ (priesagos *-av-* vedinys iš *drūkta-*) **etnīwing-* (*etnīwings*, *etnijwings*, *etneīwings*) laikomas priesagos *-ing-* vediniu iš **etnīva-* 'malonus' (jis struktūriškai ir darybiškai gretinamas su r. *ljubi-въ*), **garrewīng-* (*garrewingi*) — iš **garava-* 'karštas', *ginnewīngs* — iš **gineva-* 'draugiškas', **kalsīwing-* (*kaltzīwingiskai* 'skambiai', *kalsīwingiskan* 'skambia') — iš **kalsēva-* 'skambus', **lāng^(e)/i)wing-* 'lengvas' (*vckelāngewīngiskai*, *vckalāngiwīngiskai*, *vckalāngwīngiskai* 'lengviausiai') — iš **lāngeva-* < **lēngeva-* 'patiklus, lengvas' (gretutinis priesagos variantas **-iv-*, remiantis Endzelynu SV 44,

3 V. Mažiulio rekonstrukcijose visur rašoma raidė *v*, prūsų kalbos rašybą priartinant prie rytų baltų kalbų rašybos. Tačiau prūsų kalboje greičiausiai šis priebalsis dar buvo abilūpinis, todėl šiame darbe atitinkamai rašoma *w* (be to, ši raidė artimesnė originalo rašybai).

kildinamas iš nekirčiuoto *-īv-), *stūrnawing- (stūrnawingisku 'rimtai') — iš *stūrnavā 'rimtas' (žr. PJ I 380, PKEŽ I 230, 300-301, 328, 364, II 95-96, III 36. Taip elgiamasi ne visada. Gana dažnai pamatinis būdvardis neatstatomas (ar daryboje nenurodoma tarpinė grandis), tik būdvardžiams (ar tolimesniems jų vediniams) konstatuojama sudėtinė priesaga: *-eving- (= *-ev- + *-ing-) — enimmewingi, enwertinnewingi, glandewingei, noseilewingiskan, naseilliwingiskan, nirigewings, niseilewingis, powargewingiskan, PKEŽ I 266-7, 279-280, III 189-190, 197, 336; *-aving- (< *-av- + *-ing-) — packawingi (iš *pakajavinga-) PKEŽ III 213; *-īving- (< *-īv + *-ing-) — packīwingiskan, pomettīvingi, posseggīwingi, niteisiwīngins PKEŽ III 213, 322-323, 328, 191; *-(i)ving- [< *-(ī)v + *-ing-] — auschaudiwingin, auschaudiwīngins, engraudiwings PKEŽ I 121, 266; *-ving- (< *-v- + *-ing-) — klausīwingin PKEŽ II 214. Kartais tik nurodomas 'sudėtinis sufiksas': -eving- — weijsewingi, sklāiteving- (schklāitewingiskan 'ypatinga') PKEŽ IV 228, 83, *-eving- (ar -aving-) — warewingin PKEŽ IV 220, *(a)ving- — reddewingi PKEŽ IV 18, *īving- — possegiwingi, rettiwingiskan PKEŽ III 328, IV 21), preistalliwingi, *-(i)ving- — preistalliwingi, *-īvinga- — wertiwings. Ne visada aišku, ar tokiais atvejais daryboje V. Mažiulis išvelgia tarpinę būdvardinę grandį su priesagomis -ev-, -av- ar -īv-. Kartais tokie grandžiai lyg ir matoma galimybė. Sakysim, analizuojant reddewingi žodis darybiškai gretinamas su garrewingi (iš *garava-). Tačiau neretai nurodoma tiesioginė daryba iš vardažodžių ar veiksmožodžių, pvz., *sklāiteving-... sudurtinio sufikso -eving- vedinys iš adj. pr. *sklāita- (schklāitewingiskan) arba *pametiwings... sudurtinio sufikso *-īving- (< *-īv + *-ing-) vedinys iš verb. pr. *pamet- (pomettīvingi). Be to, nėra visiško nuoseklumo, nurodant rekonstruotus priesagos variantus *-eving- ar *-aving-, *-īving-, -(i)ving- ar *ving-.

Žinoma, tokio tarpinio būdvardžio galimybės atmesti negalima, tačiau šiuo atveju susiduriame su kai kuriais sunkumais. Pirmiausia, būdvardžių su priesagomis *-ew-, *-aw- ar *-īv- prūsų

kalbos paminkluose nėra užfiksuota, todėl tenka remtis tik netiesioginiais duomenimis. Tėra žinomas vienintelis pavyzdys mukinewins 'mokytojus', iš kurio būtų galima vesti mukinewingins, tačiau jis yra greičiau daiktavardis, negu būdvardis (PKEŽ atstatoma *mūkinevis, t.y. minkštojo kamiengalio, o rekonstruojamiems būdvardžiams paprastai suponuojamas kietasis kamiengalis). Kitas prūsiškas pavyzdys, kuriuo būtų galima pasiremti, — potencialus būdvardis *stūrnavā- 'rimtas' (atstatomas pagal stūrnawiskan 'rimtumą'), iš kurio galėtų būti padarytas *stūrnawing-. Tačiau šiuo atveju sudėtinė priesaga -aw-isk- gali būti išplėstinis priesagos -isk- variantas. Prūsų kalboje neabejotinų būdvardžių, turinčių priesagas *-ew-, *-aw- ar *-īv-, regis ir nėra (neskaičiuojant tokių rekonstrukcijų kaip *piseva 'šuninis' iš pistwis 'šunmuse' Mažiulis PKEŽ III 288). Taigi belieka remtis giminiškų kalbų duomenimis, iš kurių daugiausia medžiagos teikia slavų kalbų tarmės. Rytų baltų kalbose, be atskirų retų pavyzdžių, toks būdvardžių darybos tipas visai nebūdingas.

Matyt, galima ir reikia ieškoti dar ir kitų aiškinimų, kaip galėjo susidaryti tokios sudėtinės priesagos.

2.1.1. Kai kurių minčių rūpimam klausimui spręsti teikia d a r y b i n i s vedinių su įvairiais priesagos variantais sugretinimas (žr. lentelę Nr. 10).

Lentelė Nr. 1

	-ing-	-aw-ing-, -w-ing-	-ing-isk-	-isk-
Pamatinis daiktavardis gām 'gėdą' : lie. gėda ginnis 'draugai'	*gēd-ing- 'gėdingas' nigūdingis	*gīn-aw-ing- ginnawings 'draugiškas'	*gīn-aw-ing-isk- 'draugiškas' ginnawingiskan 'draugiškai'	*gīn-isk- 'draugiškas' ginniskan 'draugystė'
kšman 'taika, meta' *pakai(ja) 'taika' (iš lenk. pokój) dat. sg. packai, acc. sg. packan ragis 'ragas' : lie. rāgas, la. rāgs noselis 'dvasia'	*kšm-ing- 'taikinas'	*pak-aw-ing- packawingi 'taikingsai'	*kšm-ing-isk- kšmingsiskai 'taikina' *pak-aw-ing-isk- packawingiskan 'taikui'	
seilin 'jautruma', acc. pl. seilins : lie. sēla, sl. sila	*seil-ing- 'jautrus'	*nāseil-aw-ing- 'dvasiškas'	*nāseil-aw-ing-isk- 'dvasiškas' noseilwingiskan, noseilwingiskan 'dvasiška'	*seil-isk- 'pamaldus' seilisku 'pamaldumas, stropumas'
aina + seil- 'vienas + jausmas' lāngi + seil- 'lengvas + jausmas' *lab-at-4 'įsidiūmas'	*aina-seil-ing- 'vienišas' ainasēlīngi 'vieniša' *lāngi-seil-ing- 'lengvamanis' acc. pl. lāngiseilīngins *lab-at-ing- 'puikuolis' acc. pl. labatīngins			*lāngi-seil-isk- 'lengvazirdis' lāngiseiliskan 'lengvabūdiškuma'

Lentelė Nr. 2
Lentelė Nr. 3

	-ing-	-aw-ing-, -w-ing-	-ing-isk-	-isk-
Daiktavardis teis 'garbė' : lie. teis, tiesa, la. tiesa	Veiksmažodis lie. teisiti, tiesti : teisos, tiesos, la. tairs, sl. tirs	*teis-aw-ing- *teis-w-ing- 'garbingas' nitaswingins 'negarbingus'	*teis-ing-isk-, *teis-w-ing-isk- 'garbingas' acc. nitaswingiskan teiswingiskan 'garbinguma'	*teis-isk- 'garbingas' teisiskan 'garbinguma'
weislin 'vaisių' : lie. waisius, la. waisia	lie. waisiti, la. wiest	*weis-aw-ing- 'vaisingas' weisewingi 'vaisingi'		
Daiktavardis *garā ar *gara- 'karštas' *garome 'karštas', goro 'žertuvė', lie. garas glands 'paguoda'	Būdvardis *gara- 'karštas' *glanda- 'paguostas, nuraminatas'	Veiksmažodis *gar(ē)- 'degti' lie. garėti, la. garētās 'sudegti', sl. gorėti *gland(ān)- tygndi > raminti'; 'žibėti', 'malyti' glandini 'guosti' : lie. g(a)lpsiti, la. gienst, sl. *gledēti *kwaif- 'norėti' quaitē, quaitā 'norī' (Ga.), opt. quaitāni, quaitisani geidulj : lie. kwaisiti *war-F- 'paėjėti' epuarisani 'pergale', : la. (ep)warēt ('nu)galēti'	-ing- 'gar-aw-ing- 'karštas' garrewingi 'karšti (karštai?)' *gland-aw-ing- 'raminantis, guodžiantis' glandewingei 'paguostai, drašiai'	-ing-isk-
quāits 'noras, valia'	*kwaif- 'patenkintas'	*kwaif-ing- 'patenkintas', niquaitings 'nepatenkintas'		
warrin, warrin 'jėga, galia' : la. wara, lie. warā	*war-F- 'paėjėti' epuarisani 'pergale', : la. (ep)warēt ('nu)galēti'	*war-aw-ing- 'galingas' acc. fern. warrewingi		

Lentelė Nr. 6
Lentelė Nr. 7

Veiksmažodis	Vardžodis	-ing-	-ew-ing-	-ing-isk-
-i- / -ē / -ā				
*druv-ī- 'tikėti' druviti, druvoš 'tikėti' druvisma 'tikėjimas'	druvis 'tikėjimas'	*druv-ing- 'tikintysis' acc. druvingin		
*en-graud-ī- 'pa(s)gailėti' engraudis 'pasigailėkė' engraudismas 'pasigailėjimo'	lie. graudus		*en-graud-īw-ing- 'gailėstingas' engraudivings	
*kals-ī- 'skambėti' kaltzā, kelisai 'skaamba'			*kals-īw-ing- 'skambus'	*kals-īw-ing-isk- 'skambus' kalsivingsiskai 'skambiai' kaltzivingsiskai 'skambiai'
*klaus-ī- 'klaustyti' klaustion poklusnis poklusnisma 'paklausyma' : lie. klausyti, la. klausit	poklusman paklusni lie. klusnus		*klaus-īw-ing- 'išklausančis' klaustivingsin 'nuodėnklausis'	
*seg-ī- 'daryti' seggt			*pa-seg-īw-ing- 'pavaldus'	
*pa-seg-ī- 'pajungti, užvaldyti' (vert.)			possegivingsi 'pavaldus (pavaldžiai?)'	
*stal-ī- 'statyti' istaliti, stallē, stallā			*prei-stal-īw-ing- 'pideramas'	
*prei-stal-ī- 'piderėti' (vert.)			preistalivingsi 'piderama (-ai)'	
*au-šau-d-ī- 'pasitikėti' auschaidituei			*au-šau-d-īw-ing- 'tikras, patikimas' auschaidivings	
*pra-voer-ī- 'reikėti' preverisman 'poreikį'			'pastiktis, patikimas'	*pra-voer-ing-isk- 'būtinias' preverivingsiskai 'poreikį'

-ē- / -ā-	-ing-
*māz-ē- 'galėti' muasi 'gali', muasimai 'galime'	*māz-ing- 'galimas', muasivingsin 'galima' *vis(e)-māz-ing- 'visagalis' visemumusivings

Lentelė Nr. 8
Lentelė Nr. 9. Skoliniai

-in-	-ing-	-ew-ing-
*brev-īn- 'padėti, remti'	*brev-ing- 'padedantis' brevivingsi 'padedančiai (-tys?)'	
*māk-in- 'mokyti' mākina 'moko', ppp. mākintis : lie. mokyti, la. mācīt		*māk-in-ew-ing- 'mokantis', mākinevingsin 'mokytojus'
*vert-īn- 'at-vert-īn- 'nuverstī' -ē-		*en-vert-īn-ew-ing- 'nuvertčiantis' envertinevingsi 'nuvertčiantys (-čiai?)'
*lāik-ā- 'laikyti' lāikūt *au-lāik-ā- 'sulaikyti' : lie. laikyti, la. laicīt		*en-lāik-ing- 'sulaikantis, sautūrus' autlāikivings

-i- / -ē- / -ā-	-ing-	-īw-ing-	-ing-isk-
*ret-ī-? iš vok. retten		*ret-īw-ing- 'išganingas'	*ret-īw-en-isk- 'išganingas' acc. retivingsiskai
*šlūz-ī- 'tarnauti' schlūsitruei, schlūsitmai 'tarnaujami' iš lenk. służąc	schlusien 'tarnavima'	*šlūz-ing- 'paslaugus'	*šlūz-ing-isk- 'patarnaujantis, paslaugus' adv. schlūsivingsku 'paslaugiai, patarnaujantčiai'
*āis + *zurg-aw- 'rūpintis' iš vo. sorgen		*āisai-zurg-aw-ing- 'siala besirūpinantis' rom. pl. āisaisurģawivingsi	

surgawingi galėtų būti priesagos *-ing-* vedinys iš *surgaut* 'rūpintis' (taip mano ir V. Mažiulis PKEŽ I 240-241).

Kitaip atrodo vediniai, padaryti iš veiksmažodžių su kitokiomis priesagomis (t.y. ne *-ī-* ar *-au-*) ar iš šakninių veiksmažodžių — jie turi priesagą *-ing-* arba variantą *-ewing-*, plg. *musīngin*, *wissemusīngis* (iš **maz-ē-* 'galėti'), *aulāikings* (iš **laik-ā-* 'laikyti'), *mukinnewingins* (iš **māk-in-* 'mokyti'), *isspretīngi* (iš šakninio *ispret-* 'suprasti'), *enimewingi* (iš šakninio **en-im-* 'priimti'). Variantas *-ewing-* gana būdingas po *n*, *m* — po priesagos *-in-* ar po šaknų, turinčių nosinius priebalsius.

Denominatyvų struktūra labai įvairi ir kokių nors aiškesnių dėsningumų sunkoka išvelgti.

Šiaip ar taip, priesagos variantai **-īwing-* ir **-awing-* gali būti paaiškinami ir be tarpinių darybinių grandžių — rekonstruojamų būdvardžių su priesagomis **-īw-*, **-aw-*, o variantas **-ew-* kai kuriais atvejais galėtų būti laikomas poziciniu **-īw-* ir **-aw-* variantu.

2.2. Kirčiavimas. Būdvardžių su priesaga *-ing-* kirčiavimas baltų kalbose skiriasi.

Bendrinėje lietuvių kalboje ir daugelyje tarmių jie yra baritonai, kirčiuota priesaga, priegaidė tvirtapradė. Tačiau yra pagrindo manyti, kad toks vienodas kirčiavimas nėra labai senas. Tarmėse šių būdvardžių kirčiavimas gali kiek įvairuoti. Greta formos lie. *gėdingas* gali būti ir *gėdingas* (tokią formą nurodo gretindami su pr. *nigīdings* J. Endzelynas ir V. Mažiulis (žr. DI IV (2) 266, PKEŽ III 188). P. Skardžiaus nuomone (ŽD 106-107), akūtinė priegaidė yra apibendrinta: jis rekonstruoja **daliñgas*, **lakštiñga* (plg. *Gandingà*, *Babruñgas*, *lakštiñgala*).

Latvių kalboje, kaip rodo laužtinė priegaidė, — tai istoriniai oksitonai. Galimą oksitonezę rodo tokios šiaurės rytų aukštaičių formos kaip *laimingas*, *laimiñga* (**laimingà*), *laimingaĩ*.

Sprendžiant iš III katekizmo ženklų virš ilgųjų kirčiuotų skiemenu, prūsų kalboje būdvardžiai su priesaga *-ing-* buvo kirčiuoja-

mi dvejopai — šaknyje arba priesagoje, plg. *nigīdings*, *niqāitings*, *lāustingins* ir *labbīngs*, *druwīngin*, *wissemusīngis* (žr. lentelę 2.1.2.). Priesagos priegaidė krintančioji (baltiškasis cirkumfleksas). Išplėstinė priesaga *-īwing-* paprastai kirtį turi ant priesagą išplečiančio balsio *-ī-*, t.y. išlaiko pamatinio veiksmažodžio priesagos (ar šaknies) kirtį, pvz.: *engraudīwings*, *klausīwings*, *etnīwings*. Kiti priesagos variantai (*-ewing-*, *-awing-*) yra nekirčiuoti arba turi kirtį pagrindinėje priesagos dalyje, pvz.: *nirīgewings*, *lāngewīngiskai* ir *pomettewīngi*. Sunku pasakyti, ar galėjo būti kirčiuotas priesagą išplečiantis skiemuo, nes trumpi kirčiuoti skiemenys grafiškai neišsiskiria.

Kirčio vieta galėjo būti susijusi ne tik su žodžio struktūra, bet ir su daryba. Deverbatyvai paprastai kirtį turi priesagoje *-ing-* ar *-īwing-*. Išimtis — *nirīgewings* (žodis neaiškios kilmės). Denominatyvai gali būti kirčiuojami ir šaknyje, ir priesagoje (žr. 2.1.2.). Vardažodinių darinių kirčiavimas galėjo sietis su pamatinio žodžio kirčiavimo tipu ar šaknies priegaide.

3. Linksnių formos. Kamiengalis.

3.1. Prūsų kalbos paminkluose užfiksuota gana įvairių linksnių formų, tik ne visos vienodai tyrinėtojų interpretuojamos. Daugiausia neaiškumų kelia formos, kuriose po priesagos *-ing-* yra *-i*. Pagal vartoseną tai gali būti moteriškosios giminės vienaskaitos vardininkas, vyriškosios giminės vienaskaitos naudininkas, abiejų giminių daugiskaitos vardininkas arba niekatrosios giminės (ar prieveiksmio) forma. Skirtinga formų interpretacija susijusi su tuo, kad prūsų kalbos (katekizmu) linksnių formas bandoma istoriškai sutapatinti su atitinkamomis rytų baltų kalbų formomis. Rytų baltų kalbose būdvardžiai su priesaga *-ing-* yra *a/ā*-kamiens (t.y. kietojo kamiengalio), o prūsų kalbos formos turi minkštąjį kamiengalį. Šie kamiengalio skirtumai jau seniai yra pastebėti: 'Adjektivi ar *-igs* (= lie. *ingas*; bet prūšiem *-ing(i)s*, par ko arī Gerulis Apr. ON 247)' Endzelins DI IV (1) 410. Tačiau daugeliui prūsistų kykla natūrali

mintis ir prūsų kalbai rekonstruoti kietojo kamiengalio formas, o užfiksuotas įvairių linksnių formas, besibaigiančias *-ing(i)s*, *-ingin*, *-ingi* ir kt. rekonstruoti kaip **-ingas*, **-ingan*, **-inga* (žr. toliau 3.2.). Su formų rekonstrukcija susijusi ir jų interpretacija — kuo laikytina ta ar kita forma (ar koku būdvardžio linksniu, ar niekatraja gimine, ar prieveiksmiu). Siekiant išvengti tokios išankstinės interpretacijos, visos žinomos formos suklasifikuotos ir aptariamoms pagal funkciją sakinyje.

3.1.1. Vienaskaita

3.1.1.1. Vardininkas

Vyriškoji giminė

Rastos 23 vyriškosios giminės vienaskaitos vardininko formos — 1 Elbingo žodynelyje⁵, kitos — katekizmuose.

Dažnesnė sutrumpėjusi galūnė *-ing-s* — 22 formos. Visos šios formos yra katekizmuose: *engraudīwings*, *etnīwings*, *etnijwings*, *etneiwings*, *ginnewings*, *nigīdīngs*, *grēnsings*, *klausiwings*, *klausiwinks*, *niquāitings*, *labbīngs*, *aulāikings*, *naunīngs*, *nipoklusmings*, *nirigewings*, *auschaidīwings*, *wertīngs*, *niwertīngs*, *wertīwings*, *wissemusingis* 3x. Retesnė pilnoji galūnė *-ing-is* — tik 2 formos: *ragingis* E, *niseilewingis* K. Vienokia ar kitokia forma, regis, nuo pozicijos nepriklauso, plg.: *Anga toū nipoklusmings* / *ni isarwis niseilewingis assai boūuns* III 67 arba *Wissemusingis Engraudīwings Deiws* III 117/16.

Kadangi dėl vyriškosios giminės vienaskaitos vardininko formos atpažinimo kokių nors abejonių nekyla, galima kiek apžvelgti jo vartoseną sakinyje, kad paskui tuo galima būtų remtis, aprašant neaiškius atvejus (ypač moteriškosios giminės ir daugiskaitos vardininkų formas). Rastosios formos gali eiti derinamuoju pažyminiu (4), veiksniu (1), tarinio vardine dalimi (14) ar būti vartojamos kreipinyje — šauksmininko pozicijoje (5).

⁵ Į *ragingis* struktūriškai labai panašus ir skolinys (ar hibridas?) *smerlingis* 'šlyžys' (iš vok. *Smerle*).

Pažyminys (4)

Gottes guter gnediger Wille geschicht wol ohn vnser Gebet — Deiwas labbīngs etnīwings quāits audāst sien labbai schlāit noūsen madlan 'Dievo gera maloninga valia nusiduoda gerai be mūsų maldos' III 51/8; *das ist sein gnediger guter wille — sta ast swais Etneiwings labs quāits* 'tai yra sava (=jo) maloninga gera valia' III 51/20; *Der Allmechtig Gott / vnnd Vater vnsers Herrn... / der dich N. anderweit [...] geborn / vnd dir alle deine Sünde [...] vergeben hat — Stas Wissemusingis Tīws / noūson Rikijas kas tien N. kittewidiskai / ... gemmons bhe tebbei wissans twaians grikans / ...etwiēr=pons ast* 'Tas visagalis Tėvas mūsų viešpaties, kuris tave N. kitoniškai... (pa)gimdęs ir tau visas tavas nuodėmes... atleidęs yra' III 129/14.

Veiksniu vardininkas (2)

Darauff soll der Beichtiger sagen — Nostan turri stas Klausis = winks billitwei 'Ant to turi tas nuodėmklausys byloti' III 71/7-8; *die wird ein Beichtuater wol wissen mit mehr Sprū=chen zu trōsten — stans wīrst ans (=ains) Klausīwings labbai waist sen toūls billijsnans prei glandint* 'tuos tampa vienas nuodėmklausys gerai žinoti (= žinos) su daugiau bylojimū (prie)guosti' III 73/3.

Tarinio vardininkas (14)

Su jungtimi 'būti': *Das ich soll gewiβ sein — Kai as turri auschaidīwings boūt* 'Kad aš turiu pasitikis būti' III 57/15; *Anga toū nipoklusmings / ni isarwis niseilewingis assai boūuns* III 67; *Bin auch in Wortten vnnd Wercken schampar gewest — Asmu dijgi en wirdans bhe dīlans nigīdīngs baūuns* 'Esu taipogi žodžiuose ir darbuose negėdingas buvęs' III 69/3; *Wer aber... nicht Gleu=bet / oder zweyffelt / der ist vnwirdig vnd vnge=schickt — kas adder... ni Druwē / adder dwigubbū stas ast niwertīngs bhe ni=pogattawints* 'kas tačiau... netiki arba abejoja, tas yra nevertingas ir neparuoštas' III 77/17; *denn er ist freuntlich — beggi tans ast ginne=wings* 'nes jis yra draugiškas' III 85/1-2; *Ein Bischoff sol vntrefflich sein / Einen Weibes Man / Nūchtern / Sittig / messig / gastfrey / leehaffrig / ...nicht ein Weinseuffer / nicht beissig / ... sondern gelinde / nicht haderhaffrig / nicht geitzig [... / ... nicht ein N ewling — Ains Biskops turei niebwinūts būton / Aina=ssei gennas wijrs / Alkins / Rims / Aulīikings / Reidewaisines / Mukinewis...ni ains rundījs / ni grēnsings / ...Schlāit preitīngus / nirige=wings ni tūgus [... / ni ains nauningis* 'Vienas vyskupas turi neapkaltintas būti,

vienos moteries vyras, alkanas, doras, nuosaiikus, noriai vaišintojas, pamokantis, ne (vienas) girtuoklis, nekandus... bet švelnokaš, nevaidingas, ne-gobšus,... ne vienas naujatikis' III 87/2,4,5-6,8; Der HERR.../ sey euch gnedig — Stas Rikijs... / bouše ioūmas etnijwings 'Tas viešpats... tebūna jums maloningas' III 133/16; Gott diß Kindlein /... / hat genediglich kommen lassen — Deius / schien Malnijkan... / ast etnīwings pereit diuns 'Dievas ši vaika yra maloningas (vok. maloningai) ateiti leides' III 131/9.

Su kitomis jungtimis: Wer empfehet solch Sa=crament Wirdiglich? — Kas pogaunai stawidan Sacra=mentan Wertiwings? 'Kas gauna toki sakramentą vertas?' III 77/10; Da es aber Jesus sahe / ward Er vnwillig / vnd sprach zu jnen — kaden adder Jesus stan widdai / postai tans niqūitings bhe billits prei tennans 'Kada tačiau Jėzus tai (pa)matė, pastojo jis nepatenkintas ir bylojo (prie) jiems' III 113/1-2.

Šauksmininkas (5)

Wirdiger lieber Herr — Wertings mils Rickijs 'Vertingas mielas Viešpatie' III 67/14; O Almechtiger ewiger Gott — O Wissemusingis pributskas Deius 'O visagalys amžinas Dieve' III 117/16; Almechtiger Ewiger Gott — Wissemusingis pributskas deius 'Visagalys amžinas dieve' III 119/9; Allmechtiger / Barmhertziger Gott vnd Vater — Wissemusingis Engraudiwings Deius bhe Tiws 'Visagalys gailestingas Dieve ir Tėve' III 131/14.

Kaip matyti iš pavyzdžių, ypač dažnas yra tarinio vardininkas, netgi yra vertimo skirtumų, kai vokiškame tekste yra prievoksmis, kuris išverstas būdvardžiu, plg. genediglich 'maloningai' — etnīwings 'maloningas', wirdiglich 'vertai' — wertiwings 'vertas'. Tokių pavyzdžių yra ir daugiau, tačiau nėra nė vieno tokio atvejo, kad vietoje vyriškosios giminės vienaskaitos vardininko prūsiškame tekste būtų prievoksmis.

Moteriškoji giminė

Vienintelė moteriškosios giminės forma ainaseilingi po priesagos -ing- turi galūnę -i: Welche eine rechte Widwe vnd ein sam ist / die stellet jr hoffnug auff Gott — Kawida aina tickra widdewū bhe ainaseilingi = gi ast / stai sadinna swaian auschaidisinan [=auschau-

disnan] no Deiwan 'Kokia viena tikra našlė ir vieniša (PKP II 191 vienišai) yra, ta (te)stato savą pasitikėjimą ant Dievo' III 97/10-11.

Forma ainaseilingi gali būti laikoma moteriškosios giminės vienaskaitos vardininku (taip mano ir Schmalstieg OPG 93, Trautmann AprSpr 297), ir visai nėra būtina čia išvelgti prievoksmio ar niekatrosios giminės formą (taip Mažiulis PKEŽ I 52, Endzelins DI 171). Tai toks pat tarinio vardininkas, kaip ir 14 jau aprašytų vyriškosios giminės tarinio vardininko formų.

3.1.1.2. Kilmininkas

Tėra žinoma tik viena vyriškosios giminės vienaskaitos kilmininko forma wismosingis, turinti galūnę -is: Sitzend zur rechten Gottes des almechtigen Vaters — Sin=dats preitickray Deiuas wismosingis Thawas 'Sėdintis prie dešinės Dievo visagalio Tėvo' I 9/2-3.

Kitais atvejais laukiamo kilmininko vietoje yra galininko forma (žr. toliau).

3.1.1.3. Naudininkas

Yra viena kiek abejotina naudininko forma: nim die vergebung auff die gemeine Beicht / so du fKr Gott thust gegen dem Beichtiger — imais stan etwerp=sennien nontan perōnin grikausnan / kawijdan tou pirsdan (=pirsdau) Deiwan seggčsei priki steseme Klausīwe=nikī (=Klausīwingi?) 'imk tą atleidimą ant tos bendros išpažinties, kokią tu priešais Dievą darai prieš tą nuodėmklusī' III 71/5-6. Jeigu klausīweniki 'nuodėmklausiu' taisytume į klausīwingi (plg. Toporov III 53 ir lit.), turėtume vyriškosios giminės naudininko formą su galūne -ing-i. Tiesa, V. Mažiulis PKEŽ II 213-214 siūlo čia matyti veikėjo priesagą -nik-, tačiau šiuo atveju reikėtų aiškinti kaip atsirado minkštojo kamiengalio galūnė -i vietoje laukiamos -u)⁶.

6

Dėl naudininko galūnės -i žr. Kaukienė PLS 20-21.

3.1.1.4. Galininkas

Rastos 9 vienaskaitos galininko formos. Beveik visos šios formos — tiek vyriškosios (5), tiek ir moteriškosios (3) giminės baigiasi vienodai — *-ing-in*. Išimtis — viena pirmojo katekizmo forma, užrašyta visai be galūnės: *JCH glewbe an Gott / Vater a l m e c h t i - g e n* — *AS drowe an Deiuan / Thawan wis mos ing* 'Aš tikiu į Dievą, Tėvą visagali' I 7/10.

Vyriškoji giminė

Rasta 5 vyriškosios giminės vienaskaitos galininko formos su galūne *-in* — *druwīngin, klausīwingin, klausijwingin, wissemusīngin* (2x). Iš jų 2 pavartotos galininko, 1 kilmininko ir 2 naudininko pozicijose.

Galininko pozicija: *der du hast... / den g l e u b i g e n Noe [... er=halten — kas tuo [=tuo] assai... / stan D r u w ī n g i n Noe [... islai=kūuns* 'kuris tu esi... tą tiki n t i' Noja... išlaikęs' III 119/13; *Jch Gleube an Gott den Vater / All=m e c h t i g e n Schöpfer Himels vnnnd der Erden — As druwē en Deiuan / Tāwan Wis se = m u s ī n g i n kas ast teikūuns / Dangon bhe semmien* 'Aš tikiu į Dievą, Tėvą visagali, kuris yra kūręs dangų ir žemę' III 39/18-19.

Galininkas vietoje kilmininko: *sitzende zu der rechten Gottes des All - m e c h t i g e n Vat=ters — Sidons prei tigrōmien Deiwas steise wis se - m u s ī n g i n Tawas* 'sėdęs prie dešinės Dievo to visagali o Tėvo' III 43/5.

Galininkas vietoje naudininko: *Das man die Absolutio oder Vergebung vom Beichti=ger empfahe — kāidi stan etwersennin esse stesmu Klausīwingin pogāunai* 'kad tai tą atleidimą nuo to nuodėm - k l a u s i o gautų' III 65/10; *fūr dem Beichtiger sollen wir allein die sūnde bekennen... — pirsdau stesmu Klausijwingin / turri=mai mes ter ains stans grijkans posinnat* 'priešais tą nuodėm k l a u s i turime mes tik vien tas nuodėmes pripažinti' III 65/20.

Moteriškoji giminė

Rastos 3 moteriškosios giminės vienaskaitos galininkos formos — *auschaudiwingin, powirpingin, warewingin: Kleider / Schuch / Hauß / Hof / Acker / Vihe / Gelt [... / fromme vnd trewe Oberherrn* —

Rūkai / Kurpi / Buttan / Burwalkan / Laukan / Pecku, Pen=ningans [... / labbans bhe a u = s c h a u d i w i n g i n Aucktairikijskan 'rūbai, kurpė, butą, ūki, lauką, peką, pinigus,... šauniau bei p a t i k i m a vyresnybę' III 53/14-15; *Wir bitten deine gr und lose Gūte — Mes madlimai twainan grunt powir=pingin labbiskan* 'mes prašome tavą (nuo) dugno laisvą (= bedugni) gerumą' III 109/11-12; *So demütiget euch nun vnter die gewaltige Handt Gottes — Stessepaggan laustineiti wans teinu / pōstan w a r e = w i n - g i n rīnkan Deiwas* 'To dėlei nužeminkite jus (= nusižeminkite) dabar po ta g a l i n g a ranka Dievo' III 97/6-7.

3.1.2. Daugiskaita

3.1.2.1. Vardininkas

Visos vyriškosios (6) ir moteriškosios (2) giminės daugiskaitos vardininko formos baigiasi vienodai — *-ingi*. Kadangi tokios formos sutampa su niekatrosios giminės ar būdvardinių prievieksmių formomis, daugelis jų prūsistų laikomos prievieksmiais — vertiniais sekant vokiškuoju tekstu. Tačiau vyriškosios giminės vienaskaitos vardininko formų vartojimo analizė verčia abejoti, ar tikrai visos jos būtinai laikytinos prievieksmiais, ar negalima tokių formų traktuoti kaip būdvardžių su minkštojo kamiengalio galūne *-i*.

Vyriškoji giminė

Rastos 6 vyriškosios giminės daugiskaitos vardininko formos: *nidruwīngi, packawīngi, poklusmingi, pomettīwingi, poseggīwingi, weijsewingi*. Rastosios formos gali eiti veiksniumi (1) ar tarinio vardine dalimi (5).

Veiksnių vardininkas

auff das jr das nicht one verstandt des Worts Gottes thut / wie die Un - g l e u b i g e n — bhe kai ious stan ni schliit isspresnan steison wirdan Deiwas segijtei / kāigi stai n i d r u w ī n g i 'ir kad jūs tai ne be supratimo to žodžio Dievo darote, kaip tie n e t i k ė l i a i' III 101/4.

Tarinio vardininkas

Visi pavyzdžiai su jungtimi 'būti': *habt sie deste lieber vmb jhres wercks willen / vnnnd seid fr i e d s a m mit jhnen — turri=ti dins ste mijls steison dilas paggan / bhe seiti p a c k a w i n g i sen stēimans* 'Turite (turėkite) juos

tuo mieliau jų veiklos dėlei ir būkite t a i k i n g i (PKP II 'taikingai') su jais' III 89/8-9; Jr *Kinder seydt gehorsam ewren Eltern — Jūs Malnijkai seiti poklusmingi ioūsmu vraisin* 'Jūs, vaikai, būkite paklusnūs (PKP II 186 'paklusniai') jūsiems tėvams (jūsam vyresniajam?)' III 93/23; *Seyd vnterthan aller menschlicher Orde=nung — Seiti pomettīwingi wissai smūnenisku entei=kūsnan* 'Būkite pavaldūs (PKP II 183 pavaldžiai) visokiam žmogiškam patvarkymui' III 91/23; *Ermane sie / das sie dem Fürsten vnnd der Oberkeyt vnterthan vnnd gehorsam sein — Poskuleis tennans / kai stai stesmu Mistran bhe steise Auktimmiskan poklusmai bhe poseggīwin = gi boūsei* 'Ragink juos, kad jie tam magistrui ir tai vyresnybei paklusnūs bei pavaldūs (PKP II 183 'pavaldžiai') būtų' III 91/21-22; *Seid fruchtbār / vn mehret euch — seiti weijsewingi bhe tūlninaiti wans* 'Būkite vaisingi (PKP II 183 'vaisingai') bei dauginkite jus (= dauginkitės)' III 105/26.

Iš suminėtųjų formų daugiskaitos vardininku visų autorių laikomas tik veiksnio vardininko pozicijoje einantis *nidruwingi*, o tarinio vardininkai interpretuojami nevienodai. R. Trautmanas ir W. Šmolstygas ne tik *nidruwingi*, bet ir *packawingi*, *poklusmingi*, *pomettīwingi*, *poseggīwingi*, *weijsewingi* laiko daugiskaitos vardininkais (AprSpr 388, 404, 406, 459, OPG 92-94), J. Endzelynas — niekatrosios giminės vienaskaitos vardininko formomis (DI 270, 284, 285, 286, 335), o V. Mažiulis visus tarinio vardininkus laiko prievieksniais (PKEŽ III 213, 312, 322, 328).

Moteriškoji giminė

Abi moteriškosios giminės formos — *enimmewingi* ir *poklūsmingi* sakinyje eina tarinio vardininku, abiem atvejais su jungtimi 'būti': *solche Bitte sind dem Vater im Himmel a n g e n e m e vnd erhoret — stawidas madlas ast steismu Tāwan Endangon e n i m e = w i n g i bhe poklausīmanas* 'tokios maldos yra tam tėvui danguje priimtinos bei išklausomos' III 57/16-17; *Die Weiber seyen vnterthan jren Mennern — Stai Gennai boūsei poklusmīngi swaisei Wī=rans* 'Tos moterys tebūna paklusnios (PKP II 185 'paklusniai') savo vyrams' III 93/12.

Formos *enimmewingi* ir *poklūsmingi* interpretuojamos įvairiai. Daugelis tyrinėtojų šiuos pavyzdžius laiko esant niekatrosios giminės vardininkais (Trautmann ApsSpr 328, 404, Endzelins DI 208, 284, Toporov PJ II 45). V. Šmolstygas *enimmewingi* taip pat laiko niekatrosios giminės vardininku (Schmalstieg OPG 90), o *poklūsmingi* — vyriškosios giminės (?) daugiskaitos vardininku. V. Mažiulis abi formas laiko prievieksniais (PKEŽ I 266, III 312).

Tačiau tiek vyriškosios, tiek ir moteriškosios giminės daugiskaitos vardininko formas visai nebūtina laikyti prievieksniais. Jos gali būti laikomos tarinio vardininkais. Panašioje situacijoje tarinio vardininką kitais atvejais pripažįsta ir V. Mažiulis, plg. PKP II 111: *das wir... vnserē Eltern vnd Herren nicht verachten noch erzürnen /... / und jhn dienen / gehorsam sein — kai mes... noūsons / Vraisins bhe Rikijans / ni perweckammai neggi ernertimai / ... / bhe stēimans schlūsīmai p o k l u = s m a i* 'kad mes... mūsų gimdytojus ir viešpačius ne-apšaukiame nei nirtiname,... ir jiems tarnaujame p a k l u s n ū s ' III 31/5-6. Formą *poklusmai* galima buvo versti ir 'paklusniai', tačiau šiuo atveju išvelgti vardininko formą netrukde minkštasis kamiengalis su daugiskaitos vardininko galūne -i.

3.1.2.2. Kilmininkas

Vienintelė daugiskaitos kilmininko vyriškosios giminės forma turi galūnę -in — *nidruwingin: auß der Zal der V n g l a u b i g e n gesondert — is stesmu gīrbīn steison nidruwingin isklaitints* 'iš to skaičiaus netikinčių išskirtas' III 121/5.

3.1.2.3. Naudininkas

Tėra viena daugiskaitos naudininko vyriškosios giminės forma *druwingimans*, turinti galūnę -imans: *mit al=len G l a u b i g e n ... / Ewiges leben erlangen mōge — sen wissamans D r u = w i n g i m a n s /... / Pri=butskan gēiwan sengidaut musilai* 'su visais tikinčiais ... amžiną gyvenimą sulaukti galėtų' III 121/10-11. Kitais atvejais naudininko vietoje yra galininkas (žr. toliau).

3.1.2.4. Galininkas

Rasta 12 daugiskaitos galininko formų. Jos visos yra vyriškosios giminės ir baigiasi -ing-ins: *auschaidīwingins, druwingins, lāngiseilingins* (3x), *niteisīwingins, druwingins, labatīngins, lāustingins, mukinnewingins,*

poklusmingins, niteisīwingins. Tik forma *dūsaisurgawingi* užrašyta be galūninio *-ns* (greta vienaarūšio *mukinnewingins*)⁷. Dalis formų užrašyta galininko pozicijoje, kita dalis — vietoje naudininko.

Galininko pozicija (5): *Kleider / Schuch / Hauß / Hof / Acker / Vihe / Gelt /... getrewe Nachbarn / vnd des gleichen — Rūkai / Kurpi / Buttan / Burwalkan / Laukan / Pecku, Pen=ningans /... a uschaudīwingins kaimi=nans / bhe Steison polijgu 'rūbai, korpė, buta, ūki, lauka, peku, pinigūs,... ištiki mus kaimynus ir tiems panašiai' III 53/17; Denn das Wort... fordert eitel Glaubige hertzen — Beggi stas wirds... wū=kawi wissans druwingins sirans 'nes tas žodis... kviečia visas tikinčias širdis' III 77/19; die Einfeltigen daraus zu unterweisen — Stans Lāngiseilingins prei Powaidint 'tiems lengvamaniams (prie) parodyti' III 17/14; Wie man die einfeltigen soll leren Beichten — Kāigi Stans Lāngiseilingins turri mukint Grikaut 'Kaip tuos lengvamanius turi mokinti išpažinti' III 65/5; Das soll ein gemeine weise der Beicht sein / für die einfeltigen — Sta turri aina perōnisku enteikū=sna steison Grikausnan boūt / perstans Lāngiseilin=gin 'Tai turi tik viena bendra tvarka tos išpažinties būti dėl tų lengvamanių' III 73/5-6.*

Galininkas vietoje naudininko (6): *er mir vnd / allen glaubigen teglich alle sūnde reichlich vergibt — tāns mennei / bhe wissamans druwingins / deinenisku wissans grikans laimintiskai (= laimingiskai) etwiērpei 'jis man bei visiems tikintiems kasdieniškai visas nuodėmes gausiai atleidžia' III 45/20; Denn Gott widerstehet den offerdigen / Aber den demütigen gibt er gnade — beggi Deius emprīkistallaē (=emprīkistallē) steimans labbatīngins / Adder steimans Līustīngins dast tans etnīstin 'nes Dievas prieštarauja tiems puikuoliams, o tiems nusižeminusiems duoda jis malonę' III 97/4,5; Was die Christen jren Lerern vnd Seelsorgern zu thun schuldig seyen — Ka stai Crixtianai swīmans Mukinnewingins bhe Dū=saisurgawingi (= Dū=saisurgawingins) preise=gīt skellīntai ast 'Ką tie krikščionys saviems mokytojams bei siela besirūpinantiems (prie)daryti skolingi yra' III 87/14-15; Von den Vnterthanen — Esse Steimans Poklusmingins 'Apie tuos pavaldinius' III 91/1.*

7

Schmalstieg OPG 93 ši forma net laikoma nom. pl. masc.

Greičiausiai naudininkas turėtų būti ir po prielinksnio *sen*: *Ich habe geflucht / böse Exempel mit unzüchtigen wortten vnd wer=cken gegeben — As asmai klantiuns / wargans perwaidinsnans sen niteisīwingins wirdans bhe seggīsnans dāuns 'Aš esu keikęs, piktus pavyzdžius su negarbingais žodžiais bei darymais davęs' III 69/13-14.*

3.1.3. Niekatroji giminė

Rastos 4 formos, kurias galima laikyti esant niekatrosios giminės. Jos baigiasi *-ing-i* ar *-ing-in*: *isspretingi, isspretingi, preistallīwingi* ir *musīngin*:

Nem=lich / das vnns... leben vnd Seligkeit... ge=geben wirdt — Isspretingi / kai noūmas... gijwan bhe Dei=wutiskai... dāts wirst 'supranta ma, kad mums... gyvenimas ir išganymas... duotas tampa' III 75/18; Das ist das erste Ge=bot / das Verheysung hat / Nemlich / Das dirs wol=gehe vnd lange lebest auff Erden — Sta ast stas pir=monnis pallāips kuwids (=kawids) potaukinsnan turei / isspretingi / kai tebbei labban ēit bhe ilga gīwasi nosemmien 'Tai yra tas pirmasis paliepiamas, koks pažadėjimā turi, supranta ma, kad tau gerai eina (=eitu) ir ilgai gyveni (=gyventum) ant žemės' III 95/2-3; Denn es ist billich — beggi sta ast preistallīwingi 'nes tai yra priderama' III 93/24; welches doch nicht wol solt möglich sein — kawids ni labbai musīngin massi bouton 'koks (t.y. kas) nelabai galima gali būti' III 71/2.

Šie pavyzdžiai interpretuojami nevienodai. R. Trautmanas *isspretingi, isspretingi* laiko prieveiksmiais (AprSpr 348), o *preistallīwingi* ir *musīngin* — niekatrosios giminės vardininko forma (AprSpr 410, 381). Juos visus J. Endzelynas laiko būdvardžio niekatrosios giminės formomis (DI 229, 291, 263). V. Mažiulis tik *preistallīwingi* laiko niekatrosios giminės forma arba prieveiksmiu (PKEŽ III 352), o visus kitus — prieveiksmiais (PKEŽ II 50, III 160). W. Šmolstygas nom. sg. neutr. laiko tik *musīngin* ir *preistallīwingi* (CPG 92 ir 93), o *isspretingi, isspretingi* — prieveiksmiais (OPG 117).

3.1.4. Prieveiksmis

Dauguma prieveiksmio formų struktūriškai nesiskiria nuo būdvardžio niekatrosios giminės ir kai kurių vardininko formų. Vienintelis pavyzdys *glandewingei* turi prieveiksminį formantą *-ei*. Be *glandewingei*, prieveiksmais galima laikyti dar 5 pavyzdžius — *enwertinnewingi*, *reddewingi*, *wesselingi* ir *teisingi* (2x): *wir getrost vnd mit aller zuuersicht jhn bitten sollen* — mes *glandewingei* bhe sen wissan auschaidisnan tennan madlit turrimai 'mes pasiguodžia n čia i bei su visu pasitikėjimu ji prašyti turime (=turėtume)' III 47/11; *das wir... / vnserm Nechsten / sein Wieb / Gesinde / oder Viehe / nicht abspannen / abdringen / oder abwendig machen* — kai mes... *noūsmu tawischan / ni swaian gennan seimīnan adder peckan / aupaickēmai / auschpāndi=mai adder enwertinnewingi teckinnimai* 'kad mes mūsam artimam savą moterį, šeimyną arba pekų ne nuviliojame, paveršiamo arba nuverčia n čia i darome (=tume)' III 37/5; *das wir vmb seinen willen / vnseren Nechsten nicht felschliche n beliegen* — kai mes *tennēi=son paggan / noūson Tawischan ni reddewingi ep=mēntimai* 'kad mes jo dėlei mūsų artimą apgaulingai neapmeluojame' III 33/20; *Vnnd als denn flugs vnnd frōlich geschlaffen* — Bhe *pansdau entickrikai bhe wesselingi enmigguns* 'Ir po to greitai bei linksmi imigēs' III 81/22; *das wir... / keusch vnd zūchtig leben* — kai mes... / *skīstai bhe teisingi giwammai* 'kad mes... skaisčiai bei pagarbiai gyvename (=gyventume)' III 33/1; *das wir... vnseren Eltern vnd Herren nicht verachten noch erzürnen / sondern sie in Ehren halten... / vnd alle lieb vnd trew erzeygen* — kai mes... *noūsons / Vraisins bhe Rikijans / ni perweckammai neggi ernertimai / Schlait stans en smūnin laikumai /... / mijlan bhe teisingi laikumai* 'kad mes... mūsų gimdytojus ir viešpačius ne-apšaukiame nei nirtiname, bet tuos šlovėje laikome..., mielai ir pagarbiai laikome' III 31/6.

Pora pavyzdžių (*brewingi*, *garrewingi*) gali būti laikomi ir prieveiksmais, ir būdvardžio vardininkais (taip pavartotas yra kai

kurios vienaskaitos vardininko formos, žr. 3.1.1.1.): *Sondern jhm dasselbige zu behalten fōrd erlich vnd dienstlich sein* — *Schlāits stesmu stansubban prei polaikūt brewingi bhe schlusingisku bouton* 'bet jam tą patį (prie) palaikyti p a d e d a n č i a i (padedantys?) bei patarnaujančiai (patarnaujantys?) būti' III 35/15; *allezeit brūnstig im Geist / vnd frōlich inn Hoffnung deinem Namen diene* — *Ai=nat garrewingi en Noseilien / Wessals en podruwisnan twaiasmu emnen schlūsilai* 'nuolat k a r š t a i dvasioje, linksmas viltyje tavam vardui tarnautų' III 121/8.

Prieveiksmis *pomettewingi* yra pavartotas vietoje vienaskaitos galininko: *vnd erfüllet die erden / un macht sie euch vn t e r t h a n* — *bhe erpilmnaiti stan semmien / bhe tickinnaiti iou=mas stansubban / pomettewingi* 'ir pripilninkite tą žemę ir darykite jums tą pačią p a v a l d ž i a i (t.y. pavaldžia)' III 105/28. Tai bene vienintelis neabejotinas atvejis (jei čia nėra korektūros klaidos), kai būdvardį yra pakeitęs prieveiksmis. Žinoma, čia galėjo būti ne visai suprastas vokiškas tekstas, suvokiant *untertan* — *pomettewingi* kaip '(būdami) pavaldūs'.

Visus šiuos pavyzdžius (*glandewingei*, *brewingi*, *enwertinnewingi*, *garrewingi*, *reddewingi*, *teisingi* ir *wesselingi*) V. Mažiulis laiko prieveiksmais (PKEŽ I 377, 156, 279, 328, IV 18, 190, 232). Tačiau kiti tyrinėtojai juos interpretuoja nevienodai. R. Trautmanas prieveiksmais laiko *glandewingei*, *brewingi*, *reddewingi*, *teisingi* ir *wesselingi* (AprSpr 340, 313, 414, 448, 460), bet *garrewingi* laiko būdvardžio niekatrosios giminės vardininku (AprSpr 335), o *enwertinnewingi* — galininku (AprSpr 330). J. Endzelynas prieveiksmais laiko *glandewingei*, *reddewingi*, *teisingi*, *wesselingi*, o kitus mano esant niekatrosios giminės vardininko ar galininko formomis — *brewingi*, *garrewingi* (nom.), *enwertinnewingi*, *pomettewingi* (acc.). V. Toporovas prieveiksmais laiko *glandewingei* ir *brewingi*, *enwertinnewingi* — būdvardžiu, o dėl *garrewingi* abejoja (Prj I 251, II 60, 166, 258). V. Šmolstygas prieveiksmais laiko *glandewingei*, *brewingi*, *reddewingi*, *teisingi* ir *wesselingi* (OPG 117-

118), tačiau *enwertinnewingi* ir *pomettewingi* interpretuoja kaip vyriškosios giminės daugiskaitos vardininkus (OPG 92, 94), o *garrewingi* — kaip niekatrosios giminės formą (nom. sg. neutr., žr. OPG 90).

3.1.5. Aptartieji pavyzdžiai rodo buvus tokią būdvardžių su priesaga *-ing-* paradigmą:

Vienaskaita

Linksnis	Vyriškoji giminė	Moteriškoji giminė
vardininkas (šauksmininkas)	-(i)s (*īs)	-i
kilmininkas	-is	
naudininkas	-i	
galininkas	-in	-in

Daugiskaita

Linksnis	Vyriškoji giminė	Moteriškoji giminė
vardininkas	-i	-i
kilmininkas	-in	
naudininkas	-imans	
galininkas	-ins	

Niekatroji giminė	Prieveiksmis
-i, -in	-ei, -i

3.2. Taigi visos turimosios prūsų kalbos formos yra tik minkštojo kamiengalio. Tačiau prūsistai šias formas kamiengalio požiūriu interpretuoja gana įvairiai.

R. Trautmanas ir Chr. S. Stangas laiko nagrinėjamuosius pavyzdžius esant minkštojo kamiengalio, nagrinėdami juos bendruose *ia-* ir *i-* kamienių žodžių skyriuose (žr. Trautmann AprSpr 245-246, Stang Vergl.Gr. 259). J. Endzelynas, aptardamas galūnes gen. sg.

-is, acc. sg. *-in*, dat. sg. *-imans*, neutr. *-i*, mano, kad 'Pamatā šiem locījumiem laikam ir drizāk (i)īo-celmi nekā i-celmi'. Tačiau jis laiko galimu ir kietąjį kamiengalį: 'Vai nōminatīva *-ings* tikai no *-ingas* vai arī no *-ingis*, nav droši nosākams' [Endzelīns DI IV (2) 65].

V. Šmolstygas (Schmalstieg OPG 90) nagrinėjamuosius būdvardžius laiko '*o- (ā)-stem adjectives', rekonstruodamas kietojo kamiengalio galūnes, pvz.: nom. sg. /*ni-kaiting[a]s*/, acc.sg. /*druvīngan*/, dat. pl. /*druvīngamans*/, acc. pl. /*druvīngans*/, nom. pl. /*ni-druvīngai*/, gen. pl. /*ni-druvīngan*/, nom. sg. fem. /*aina-seilingā*/, neutr. /*garavinga*/ ir pan.

V. Mažiulis PKEŽ turimus pavyzdžius vertina nevienodai. Jo rekonstrukcijos kiek priklauso nuo to, kokia kalbos dalis yra aptariamasis darinys. Daiktavardžius ar daiktavardiškai vartojamus žodžius (apie vartojimą žr. toliau 4.) jis paprastai laiko *ia-* kamiensiais (istoriškai — *īo-* kamiensiais), atstatydamas vienaskaitos vardininko galūnę **-is* < **-īs*, pvz.: **lāngiseilingīs* 'patiklusis', **mūkinevingīs* 'pamokantysis, mokytojas', **nidruvīngis* 'netikintis, netikėlis', **(ni)seilevingis* 'jautrus', **ragingīs* 'elnias' (žr. PKEŽ III 34, 156, 185, 190, IV 7). Tokius minkštojo kamiengalio daiktavardžius jis paprastai laiko p a d a r y t a i s iš kietojo kamiens būdvardžių su priesaga *-inga-*. Tiesa, tos pozicijos laikomasi ne visai nuosekliai. Kartais ir daiktavardžius V. Mažiulis laiko *a-* (istoriškai *o-*) kamiensiais, pvz., *klausīvingis* 'nuodėmklausys', o acc. **klausīvingin* — atsiradusia vietoje senesnės **klausīvingan* (PKEŽ II 214). Kita vertus, kai kurie daiktavardžiai laikomi ne galūnės, o priesagos vediniais iš būdvardžių, pvz., **naunīngs* 'naujatikis (*naujokas)' laikomas vediniu iš būdvardžio **nauna-* 'naujas'. Būdvardžius V. Mažiulis interpretuoja gana įvairiai. Dažniausiai jis rekonstruoja *a/ā-* kamiens, atstatydamas vienaskaitos vardininko galūnes **-as*, **-ā*, o prieveiksmio formantą **-ai*. Taip jis atstato daugelį 3.1. aptartų pavyzdžių su minkštojo kamiengalio galūnėmis: **enimevingas* 'malonus, priimtinas', **etnīvinga-* 'maloningas', **garavinga-* 'karštas', **ginevingas* 'draugiškas', adv. **glandevingai* (iš adj. **glandevinga-*), **ispretīnga-*

'suprantantis, supratingas', *labīngas, *pakavinga- 'taikingas', *nirikevinga- 'nevaudingas', *(ni)teisivinga-, *redavinga- 'apgaulingas', *teisīnga-, *veisevinga- (PKEŽ I 266-267, 300, 328, 364, 377-378; II 50; III 10, 53, 213, 189-190, 191; IV 18, 190, 228). Priesagos *-(iv)ingavediniais laikomi *wertings*, *wertiwings* (PKEŽ IV 231) ir visi pamatiniai būdvardžiai, iš kurių padaryti galūnės vediniai — daiktavardžiai. Juolab kietasis kamiengalis suponuojamas tiems rekonstruotiems būdvardžiams, kurie po priesagos *-ing-* dar turi *-isk-*: *kalsivinga- (*kalsiwingiskan*), *kēsminga- (*kīsmingiskai*), *lāustinga-* (*lāustingiskan*), *langevinga- (*lāngwingiskai*), *nōseilevinga- (*noseilewingiskan*), *pakīvinga- (*packīwingiskan*), *parejīnga- 'ateinantis' (*pareiwingiskai*) *pavargevinga- (*powargewingiskan*), *praverīnga 'reikalingas, pravartus' (*prewerīngiskan*), *slūzingiska- 'tarnybinis', *stūrnavīnga- 'rimtas (uolus)', *teisīvinga- 'garbingas' (žr. PKEŽ II 95-96, 204; III 36, 197, 213, 223, 336, 355; IV 85, 164, 190). Tačiau tokios rekonstrukcijos nėra visiškai nuoseklios. Kitais atvejais V. Mažiulis ir būdvardžiams ar iš būvardžių padarytiems prieveiksmiams supuoja dvejopą 'įo ar o-kamieną' (*brewingi*, *poklusmingi*, *pomettīwingi*, *posseggīwingi*, žr. PKEŽ I 156; III 312, 322-323, 328) ar vien tik įo-kamieną (*musīngin*, žr. PKEŽ III 160-161). Kartais rekonstruojant kamienas visai nenurodomas, pvz., *aus'audiwing- 'patikimas, ištikimas' (PKEŽ I 121). Rekonstruodamas kietąjį kamiengalį, galūnes *-is*, *-in*, *-ins* ir kt. V. Mažiulis laiko perdirbtomis iš **-as*, **-an*, **-ans* ir kt. Taip rekonstruojami ne tik būdvardžiai, bet net ir kai kurie daiktavardžiai, pvz., acc. **klausīwingan* vietoj senesnio **klausīwingan*. Tokių pastebėjimų yra ne vienoje vietoje (pvz., prie *labbatīngins*, *klausīwings* ir kitur). Šis perdirbimas paprastai lyginamas su *wijrin*, *caūlins* žr. dar BS 288. Tačiau šiuo atveju turime kiek skirtingus dalykus, kurių tapatinti negalima. Formos *wijrin*, *wijrimans* užrašytos greta acc. sg. *wijran* (2x), *wijrau* (= *wijran*) ir *wiran*, nom. pl. *wijrai*, acc. pl. *wīrans*, o greta katekizmo formų nom. pl. *kaulei*, acc. pl. *caūlins* yra E *caulan*. Tuo tarpu tarp gausybės formų su priesaga *-ing-* neturime nė vieno pavyzdžio, liudijančio kietąjį kamiengalį.

Kaip žinia, kietojo kamieno rekonstrukcijos remiasi nuomone, kad minkštojo kamiengalio daiktavardžiai yra padaryti iš atitinkamų kietojo kamiengalio būdvardžių, tačiau toks darybos aiškinimas daugiau remiasi teoriniais išprotavimais, negu turima medžiaga (žr. 4).

4. V a r t o j i m a s

Nemažas kiekis nagrinėjamųjų žodžių su priesaga *-ing-* vartojami daiktavardiškai, kai kurie gali būti net laikomi daiktavardžiais. Daiktavardiškiausias turbūt yra Elbingo žodynėlio pavyzdys *ragingis* E 651 'hircz (Hirsch) – elnias'. Nemažai daiktavardiškai vartojamų žodžių yra ir III katekizme. Daiktavardiškumo požymiai gali būti įvairūs, svarbiausi jų — semantika ir funkcija sakinyje. Vokiškame tekste tokių žodžių atitikmenys gali būti laikomi daiktavardžiais — turėti artikelį (prūsiškame vertime paprastai jis atspindimas artroidais *ains*, *stas*), rašomi didžiąja raide (gaila, kad šiuo kriterijumi ne visada galima pasitikėti dėl didžiųjų ir mažųjų raidžių ražymo nenuoseklumo). Į lietuvių kalbą tokie dariniai gali būti verčiami daiktavardžiais, dalyviais ar būdvardžiais (ypač įvardžiuotinėmis dalyvių ar būdvardžių formomis). Sakinyje jie gali eiti veiksmiu, papildiniu, vardine tarinio dalimi. Dažnai šie kriterijai vienas kitą papildo. Labai įdomus vienas pavyzdys, kuriame daiktavardiškai vartojamas *naunīngs* sakinyje aiškiai išsiskiria iš kitų būdvardiškai vartojamų pavyzdžių su priesaga *-ing-*, plg. *Ein Bischoff sol vntrefflich sein / Einen Weibes Man / Nūchtern / Sittig / messig / gastfrey / leerhaffrig /... nicht ein Weinseuffer / nicht beissig /... sondern gelinde / nicht haderhaffrig / nicht geitzig /... /... nicht ein Newling — Ains Biskops turei niebwinūts būton / Aina=ssei gennas wijrs / Alkīns / Rīms / Au lī i k i n g s / Reidewaisines / Mukinewis... ni ains rundijls / ni grēn s i n g s /... Schlait preitlingus / ni r i g e = w i n g s ni iūgus / ... / ni a i n s n a u n ī n g s* 'Vienas vyskupas turi neapkalintintas būti, vienos moteries vyras, alkanas, doras, n u o s a i k u s ,

noriai vaišintojas, pamokantis, ne (vienas) girtuoklis, ne k a n d u s ... bet švelnokas, ne v a i d i n g a s, ne-gobšus, ... ne vienas n a u j a t i k i s' III 87/2,4,5-6,8. Kitais atvejais gali būti ir ne visi daiktavardiškumo požymiai.

Rastuosius pavyzdžius, kurie yra panašūs į daiktavardžius, pagal funkciją sakinyje (ir kitus papildomus kriterijus) galima suskirstyti į dvi grupes — vieni tekste pavartoti tik daiktavardiškai, kiti — dvejopai.

Tik daiktavardiškai vartojami šie žodžiai: **mūkinewingis* 'mokytojas', **dūsaizūrgawingis* [dat. (acc.) pl. *swāimans Mukinnewingins bhe Dūsaisurgawingi* (= *Dūsaisurgawingins*) 'jren Lerern vnd Seel-sorgern – saviems mokytojams bei siela besirūpinantiems'], **lāngiseilingis* 'lengvamanis' (acc. pl. *Stans Lāngiseilingins* 'die Einfeltigen – tuos lengvamanis', *perstans Lāngiseilingins* 'für die einfeltigen – dėl tų lengvamanių'), **klausīwingis* 'nuodėmklausys' [nom. sg. *stas Klausiwinks* 'der Beichtiger – tas nuodėmklausys', *ans* (= *ains*) *Klausīwings* 'ein Beichtuater – vienas nuodėmklausys'; dat. sg. *esse stesmu Klausīwingin* 'vom Beichtiger – nuo to nuodėmklausio', *pirsdau stesmu Klausijwingin* 'für dem Beichtiger – priešais tą nuodėmklausį', *priki stessemu Klausīwe=niki* (= *Klausīwingi*?) 'gegen dem Beichtiger – prieš tą nuodėmklausį'], **labatīngis* 'puikuolis', **lauztingis* 'nusižemineš' [dat. (acc.) pl. *steimans labbatīngins* 'den hoffertigen – tiems puikuoliams', *steimans Liustingins* 'den demütigen – tiems nusižeminusiems'], **naunīngis* 'Newling - naujatikis'.

Kai kurie žodžiai gali būti vartojami dvejopai — ir kaip daiktavardžiai, ir kaip būdvardžiai. Sakysim, *(*ni*)*druwīngis* gali būti ir veiksnys, ir papildinys, ir pažyminy. Daiktavardiškiausiai atrodo formos su neiginiu, kurias galima versti ir kaip dalyvius, ir kaip daiktavardžius 'netikintys, netikėliai' (*stai nidruwīngi* 'die Ungleubigen - (tie) netikėliai', *steison nidruwīngin* 'der Vnglaubigen - netikinčių'), o formos be neiginio gali būti vartojamos ir daiktavardiškai (*sen wissamans Dru=wīngimans* 'mit allen Glaubigen - su visais tikinčiais', *wissamans druwīngins* 'allen glaubigen -

visiems tikintiems'), ir būdvardiškai (*stan Druwīngin Noe* 'den gleubigen Noe - tą tikinti Noja', *druwīngins sirans* 'Glaubige hertzen - tikinčias širdis'). Kitas dvejopai vartojamas žodis — **paklusmingis*, kuris gali būti suvokiamas ir kaip daiktavardis, reikšdamas 'pavaldinys' (*esse Steimans Poklusmingins* 'von den Vnterthanen – apie tuos pavaldinius'), ir kaip būdvardis 'paklusnus' (*Die Weiber seyen v n t e r t h a n jren Mennern* — *Anga toū n i p o k l u s m i n g s ... assai boūuns* 'Ob du vngehorsam... gewest seyest - Ar tu nepaklusnus... esi buvęs III 67'; *Stai Gennai boūsei p o k l u s m i n g i swaisei Wi=rans* 'Tos moterys tebūna p a k l u s n i o s savo vyrams' III 93/12).

Ne visada paprasta nustatyti, ar žodis laikytinas daiktavardžiu, ar būdvardžiu. Pavyzdžiui, V. Mažiulis daiktavardžiais laiko ne tik **dūsaizūrgawingis* 'siela besirūpinantis', **klausīwingis* 'nuodėmklausys', **lāngiseilingis* 'lengvamanis, patiklusis', **mūkinewingis* 'pamokantysis, mokytojas', **naunīngis* 'naujatikis (*naujokas)', **ragingis* 'elnias' (žr. PKEŽ I 240-241, II 214, III 34, 171, IV 7), bet ir *(*ni*)*seilevingis* '(ne)jautrus' (PKEŽ III 190), nors pastarasis, regis, vartojamas būdvardiškai (*Anga toū nipoklusmings | ni isarwis n i s e i l e w i n g i s assai boūuns - Ob du vngehorsam | vngetrew | vnfleyssig gewest seyest - Ar tu nepaklusnus, ne-ištikimas, nejautrus esi buvęs*). Kita vertus, *(*ni*)*druwīngis*, **labatīngis* 'puikuolis' ir **lauztingis* 'nusižemineš' arba *(*ni*)*poklusmingis* (vienarūšis su *(*ni*)*seilevingis*) laikomi būdvardžiais (žr. PKEŽ I 232, III 10, 53, 189, 312).

Taigi aiškia ribą tarp tokių daiktavardžių ir būdvardžių gana sunku nubrėžti, ypač remiantis vien nuojauta ar gimtosios kalbos patirtimi. Lietuviui **druwīngis* sunkiai išivaizduojamas kaip būdvardis, tačiau latviui tai visai paprasta (plg. *ticīgs*). Žinoma, galima bandyti atskirti būdvardžius su priesaga -ing- nuo atitinkamų daiktavardžių struktūriškai ir darybiškai, laikant daiktavardžius *iakamieniais* galūnės vediniais iš kietojo kamiengalio būdvardžių (dar žr. 3.2.). J. Endzelynas, aptardamas (*ains*) *naunīngs* 'ein

Neuling', kalba ne apie darybą, o apie daiktavardėjimą ('gadās arī šo adjektīvu substantīvējumi'), tačiau pateikdamas kitus pavyzdžius juos gretina su skirtingos darybos žodžiais: 'pr. *ragingis* : lei. *ragingas* laikam = lei. *bēris* : *bēras* u.c.' [Endzelīns DI IV (2) 65]. P. Skardžius daiktavardžių priesagą *-ingja* (*-ingė*) laiko išvestine (ŽD 121). V. Mažiulis ne kartą labai aiškiai akcentuoja darybą, pvz., daiktavardį **mūkinevingis* 'pamokantysis, mokytojas' kildindamas iš būdvardžio **mūkinevingas* (PKEŽ III 156) ar daiktavardį *naunings* 'naujatikis' — iš būdvardžio, reiškiančio 'naujas, visai naujas' (PKEŽ III 171).

Tačiau apie darybą būtų galima kalbėti tik tokiu atveju, jei daiktavardžiai nuo būdvardžių skirtųsi struktūriškai. Kadangi prūsų kalboje būdvardžiai yra minkštojo kamiengalio, veikiau čia turime reikalą ne su daryba, o su vartosena (plg. lie. *puikuolis*, *megztinis*, *ilgaplaukis* ir pan.). Taip prūsiškąjį **wisemūzingis*, kaip ir lietuvių *visagalis*, būtų galima vartoti ir kaip daiktavardį, ir kaip būdvardį. Tiesa, prūsų tekstuose jis visur pavartotas būdvardiškai (kaip pažymins), pvz.: nom. sg. *Stas Wissemusingis Tīws* 'Der Allmechtig Gott vnnd Vater – tas visagalis Tėvas'; voc. sg. *O Wissemusingis prībutskas Deiws* 'O Almechtiger ewiger Gott – o visagalis amžinas Dieve', gen. sg. *Deiwas wismosingis Thawas* 'Gottes des almechtigen Vaters – Dievo visagalio Tėvo', *Deiwas steise wissemusingin Tawas* 'Gottes des Allmechtigen Vatters – Dievo to visagalio Tėvo', acc. sg. *Tāwan Wissemusingin* 'den Vater Allmechtigen – Tėvą visagalį'.

Žinoma, daiktavardėti linke būdvardžiai kartais galėjo ir pavirsti daiktavardžiais. Kad tokių daiktavardžių būta, rodo vietovardžiai, tautovardžiai ir asmenvardžiai su priesaga *-ing-*. Su šia priesaga prūsų kalboje galima tikėtis ir adaptuotų skolinių. Pavyzdžiui, **kul-ing-* (pagal kašubų *kuling* 'žuvėdra' : lie. *kuolinga* Toporov PJ 266), *smerlingis* E 'šlyžys' (iš vok. *Smerle*).

5. Išvados

Būdvardžių su priesaga *-ing-* analizė parodė, kad, be neabejotinų panašumų (darybos modelis, produktyvumas ir kt.), prūsų kalbos būdvardžiai daug kuo skiriasi nuo lietuviškųjų ir latviškųjų.

• **Daryba** — labai dažna deverbativinė ir gana dažna deadjektyvinė prūsiškųjų būdvardžių kilmė, būdingi tolimesni dariniai su priesaga *-isk-*.

• **Struktūra** — prūsų būdvardžiai yra minkštojo kamiengalio, jiems būdingi struktūriniai priesagos variantai, kurių atsiradimą galima sieti su deverbativine kilme; įvairus (šaknis ar priesaginis) kirčiavimas, krintančioji priesagos priegaidė.

• **Vartosena** — labai dažna daiktavardinė vartosena, galimas daiktavardėjimas.

Gali iškilti klausimas, ar galima rasti bendrabaltišku vedinių su priesaga *-ing-*? Tokių bendrų darinių rasti sunku, nes kiekvienu atveju ryškūs darybos, struktūros ar semantikos skirtumai. Visose trijose baltų kalbose daug kuo panašūs yra pr. **laimingis* 'turtingas' [*laimintiskai* (=laimingiskai)⁸ 'turtingai'] : lie. *laimingas* : la. *laimīgs*, tačiau jie skiriasi ir daryba (lietuvių ir latvių desubstantyvai, o prūsų deadjektyvas), ir semantika.

Kartais prūsiški būdvardžiai turi atitikmenų tik lietuvių ar tik latvių kalboje. Yra keletas gana panašių prūsų ir lietuvių būdvardžių. Dažniausiai gretinami pr. (*ni*)*gīdīngs* ir lie. *gėdingas* (ar *gėdingas*), tačiau skiriasi jų semantika. Prūsų būdvardis reiškia '(ne)turintis gėdos', o lietuviškasis 'tas, kurio reikia gėdytis'. Semantiškai skiriasi pr. **teisīng-* ar **teisīwing-* 'garbingas' ir lie. *teisīngas* (reikšmės skirtumas glūdi jau pamatiniame daiktavardyje). Pr. (*ni*)*wertīngs* 'vertingas' skiriasi nuo tos pačios reikšmės lie. *vertīngas* darybiškai (prūsų deadjektyvas, lietuvių — desubstan-

⁸ Plg. Schmalstieg OPG 119; V. Mažiulis (PKEŽ III 25) *laimintiskai* netaiso į *laimingiskai*, tačiau prūsų būdvardžiams su priesaga *-ing-* daryba iš dalyvių nėra būdinga.

tyvas), o pr. *is-pret-ing- 'suprantamas' ir lie. *supratingas*, be darybos panašumo, turi rimtų struktūrinių ir semantinių skirtumų. Panašiausi darybiškai ir semantiškai, nepaisant kai kurių vartosenos ar struktūros skirtumų, yra pr. *ragingis* 'elnias': lie. *ragingas(is)* (latviškasis atitikmuo *ragains* turi kitą priesagą) ir pr. *weise-wing- 'vaisingas': lie. *vaisingas*. Tokie lyginimai, kaip pr. *engraudī-wings*: lie. *graudingas*: ru. грудивый (Топоров П. II 45) galimi tik etimologiškai ar tipologiškai, apie bendrą darybą čia kalbėti sunkoka. Yra pora prūsų ir latvių atitikmenų, nors bendra daryba dar mažiau įtikima: pr. *garrewings 'karštas (dvasioje)': la. *garīgs* 'dvasiškas', pr. *klausīwingis 'nuodėmklausys': la. *klaūsīgs* (ir *klaūsīks*) 'paklusnus'. Daug drąsiau būtų kalbėti apie bendrus lietuvių ir latvių darinius, kurių galima rasti ne tiek jau maža, plg. lie. *protīngas*: la. *prātīgs* (iš lie. *prōtas*, la. *prāts*).

Kai kuriuos prūsų būdvardžius galima tik tipologiškai gretinti su panašios semantikos rytų baltų būdvardžiais, pvz.: pr. *pakīwing- ir lie. *taikīngas*, pr. *rēkewing-(?) ir lie. *vaidīngas*, pr. *aulāikings* ir la. *atturīgs* 'susituris, nuosaikus', pr. (ni)gīdings ir lie. *gēdingas* (ar *gēdingas*), la. *kaunīgs* ir pan. Kitais atvejais prūsiskus būdvardžius su priesaga -ing- atititinka kitos struktūros būdvardžiai (plg. pr. *kīsmingis — lie. *laikinas*) ar net ne būdvardžiai (žr. 4.).

Todėl, tiriant vietovardžius, asmenvardžius, tautovardžius ar kitus darinius su priesaga -ing- (-ung-, -ang-) būtinai reikia atsižvelgti į nagrinėjamųjų žodžių lokalizaciją, nustatyti, kurios kalbos dirvoje jie atsirado ir tik tuomet aiškintis darybą ir kilmę ar rekonstruoti formą. Sakysim, prūsų ir jotvingių teritorijoje įtikimiau atstatyti *Elbingis* (nors išgalėjęs *Elbingas*), *jotvingis* (K. Būga siūlė formą *jotvingas*, žr. Būga III 856, 928, I 410 ir kitur) ir pan., tačiau Kuršo teritorijoje būdingas kietasis kamiengalis (*Kretinga*, *Babrungas* ir pan.).

LITERATŪRA

- Bezenberger BGLS — Bezenberger A. *Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache*. Göttingen, 1877.
- Būga K. *Rinkiniai raštai*. Vilnius, 1958-1961. T.1-3.
- [Būga Aist. St. — Būga K. *Aistiški studijai*. Peterburgas, 1908. D. I.]
- DLKG — *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius, 1994.
- Endzelynas BKG — Endzelynas J. *Baltų kalbų garsai ir formos*. Vilnius, 1958.
- Endzelins SV — Endzelins J. *Senprūsų valoda*. DI IV-2. Rīga, 1982.
- Endzelins DI — Endzelins Darbu izlase. Rīgā, 1971-1982. Sēj. 1-4.
- Kaukienė PLS — Kaukienė A. *Prūsų kalbos linksniaavimo sistema ir jos kitimas*. *Baltistica* XXX (2), Vilnius, 1995, p. 17-24.
- Kaukienė PVS — Kaukienė A. *Prūsų kalbos veiksmazodžių struktūros ypatumai*. // *Baltistica* 33 (1). Vilnius, 1998 p. 15-37.
- Kazlauskas LKIG — Kazlauskas J. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika*. Vilnius, 1968.
- Mažiulis PKP I, II — Mažiulis V. *Prūsų kalbos paminklai*. I, II. Vilnius, 1966, 1981.
- Mažiulis PKEŽ, I-IV — Mažiulis V. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*. 1 (A-H), 2 (I-K), 3 (L-P), 4 (R-Z), Vilnius, 1988, 1993, 1996, 1997.
- Stang SBV — Stang Chr. *Das slavische und baltische Verbum*. Oslo, 1942.
- Stang Vergl. Gr. — Stang Chr. S. *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*. Oslo, 1966.
- Schmalstieg OPG — Schmalstieg W. R. *An Old Prussian Grammar*. The Pennsylvania State University (USA), 1974.
- Schmalstieg SOP — Schmalstieg W. R. *Studies in Old Prussian*. The Pennsylvania State University (USA), 1976.
- Trautmann Apr. Spr. — Trautmann R. *Die altpreussischen Sprachdenkmäler*. Göttingen, 1910.
- Топоров П. — Топоров В.Н. *Прусский язык*. I (A-D), II (E-H), III (I-K), IV (L). Москва, 1975, 1980, 1990.
- Zinkevičius LKIG — Zinkevičius Z. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika*. II, Vilnius, 1981.
- Zinkevičius LKI — Zinkevičius Z. *Lietuvių kalbos istorija*. Vilnius, 1996.

Die altpreussischen Adjektive mit dem Suffix *-ing-*
Audronė Kaukienė (Klaipėda)

Das Adjektivsuffix *-ing-* ist allgemein für alle Baltischen Sprachen, vgl. lit. *laimingas*, lett. *laimīgs* 'glücklich' und pr. **laimingis* 'reich'. Die altpreussischen Adjektive aber haben einige Semantik-, Struktur- und Wortbildungs Besonderheiten, die sie von den ostbaltischen Adjektiven unterscheiden.

W o r t b i l d u n g. Die altpreussischen Adjektive sind meistens deverbativ (z. B. *klausīwings* 'Beichtvater' : *klausī-* 'erhören', *auschaidīwings* 'gewiß, treu' : *auschaidīwey* 'vertrauen'), ziemlich oft deadjektiv (*naunings* 'Neuling' : *nauns* 'neuer') und seltener — desubstantiv (*nigīdings* 'schamlos' : *gīdan* 'Schande'). Sehr oft sind sie Grundlage für weitere Bildungen (die Adjektive, Substantivabstracta, Adverbien) mit dem Suffix *-isk-*, z. B.: adj. *niteis-īng-isk-an* 'unehrliche', adv. *etnīwingiskai*, *etnīwingisku* 'gnädiglich', subst. *bhe wertīngiskan* 'ohne Würdigkeit'.

S t r u k t u r. Die altpreussischen Adjektive kennzeichnet ein Deklinationsparadigma mit der weichen Stammendung: nom. sg. masc. *-(i)s*, fem. *-i* (**-ī*), gen. sg. *-is*, dat. sg. *-i*, acc. sg. *-in*, nom. pl. *i*, gen. pl. *-in*, dat. pl. *-imans*, acc. pl. *-ins*, neutr. *-i* (adv. *-ei*, *-i*). Die Hauptvariante des Suffixes *-ing-* kann erweitert werden (*-īw-ing-*, *-ew-ing-*, *-aw-ing-*). Die Betonung kann sowohl in der Wurzel als auch in dem Suffix fallen; die Suffixbetonung ist fallend.

G e b r a u c h. Die altpreussischen Adjektive neigen zur Substantivierung.